

Stapelingeffecten van de bezuinigingen in het sociale domein

Achtergrondrapport met cijfers en
achtergrondinformatie

Rotterdam/Den Haag, 23 november 2011

Stapelingeffecten van de bezuinigingen in het sociale domein

In opdracht van de G32

Gezamenlijke rapportage van NICIS en Ecorys

Ecorys:

Ahmed Hamdi

Ivo Gijsberts

Jenny Verheijen

Etienne van Nuland

Marjolein Peters

NICIS:

Koos van Dijken

Tineke Lupi

Cees-Jan Pen

Projectnummer: I124348

Rotterdam/Den Haag, 23 november 2011

Over Ecorys

Met ons werk willen we een zinvolle bijdrage leveren aan maatschappelijke thema's. Wij bieden wereldwijd onderzoek, advies en projectmanagement en zijn gespecialiseerd in economische, maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkeling. We richten ons met name op complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken en bieden opdrachtgevers in de publieke, private en not-for-profit sectoren een uniek perspectief en hoogwaardige oplossingen. We zijn trots op onze 80-jarige bedrijfsgeschiedenis. Onze belangrijkste werkgebieden zijn: economie en concurrentiekracht; regio's, steden en vastgoed; energie en water; transport en mobiliteit; sociaal beleid, bestuur, onderwijs, en gezondheidszorg. Wij hechten grote waarde aan onze onafhankelijkheid, integriteit en samenwerkingspartners. Ecorys-medewerkers zijn betrokken experts met ruime ervaring in de academische wereld en adviespraktijk, die hun kennis en best practices binnen het bedrijf en met internationale samenwerkingspartners delen.

Ecorys Nederland voert een actief MVO-beleid en heeft een ISO14001-certificaat, de internationaal erkende kwaliteitsstandaard voor milieumanagementsystemen. Wij hebben onze doelen op het gebied van duurzame bedrijfsvoering vertaald in ons bedrijfsbeleid en in praktische maatregelen, zoals het printen van onze documenten op FSC-gecertificeerd papier en het compenseren van onze CO2-voetafdruk.

ECORYS Nederland BV
Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Over Nicis Institute

Nicis Institute is het Maatschappelijk Top Instituut voor de steden en richt zich op grootstedelijke problematiek. Door het doen van wetenschappelijk onderzoek, het verspreiden van kennis en het opleiden van stedelijke professionals werkt Nicis Institute mee aan het ontwikkelen van kennis en kunde voor de stedelijke beleidspraktijk. Het verbeteren van de wijkaanpak maakt daar expliciet onderdeel van uit. Nicis Institute is één van de kennispartners voor WWI voor de krachtwijkenaanpak. De inhoudelijke focus van Nicis Institute ligt bij de economische en sociale kracht van steden, de wisselwerking daartussen en de manieren waarop die met beleid, investeringen en samenwerking gestuurd kunnen worden. Veel van de kennis die Nicis Institute bezit komt uit de eigen wetenschappelijk onderzoeksprogramma's. Nicis Institute vertaalt de verworven kennis over stedelijke vraagstukken in praktische handvatten voor de stedelijke praktijk. De opleidingen, het onderzoek en de kennisdeling zijn binnen Nicis Institute rond zes thema's georganiseerd. Dit zijn de thema's Bestuur, Economie & Innovatie, Onderwijs & Arbeidsmarkt, Veiligheid, Welzijn & Integratie en Wonen. Het Kenniscentrum Grote Steden maakt sinds 1 januari 2007 deel uit van Nicis Institute.

De afdeling Nicis Advies maakt praktische onderzoek- en adviesproducten voor de steden: trendstudies, meta-evaluaties, ex-ante beleidsevaluaties en ex-post beleidsevaluaties. Voor diverse steden zijn evaluaties verricht van de (kracht)wijkaanpak. Naast het leveren van concrete onderzoek- en adviesproducten wordt Nicis Institute regelmatig door derden gevraagd om als kritische partner een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling en visievorming van onderdelen van stedelijk beleid.

Nicis Institute
Laan van N.O. Indië 300
2593 CE Den Haag
Postbus 90750
2509 LT Den Haag

telefoon +31(0)70 344 09 66
fax +31(0)70 344 09 67
email info@nicis.nl

www.nicis.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Overzicht regelingen & beleidswijzigingen	9
2.1	Inleiding	9
2.2	Overzicht regelingen en beleidswijzigingen	10
2.3	Organisatorische veranderingen	14
2.4	Overzicht regelingen en bezuinigingen	18
3	Deelnemers aan regelingen	29
3.1	Inleiding	29
3.2	WWB	29
3.3	WIJ	30
3.4	Wet Wajong	30
3.5	WSW	31
3.6	AWBZ/WMO, Jeugdzorg en Kinderopvang	31
3.7	Deelnemers per regeling	33
4.	Casestudies	45
5	Instrumenten en methoden voor monitoring effecten	51
5.1	Inleiding	51
5.2	Koppelen van bestanden	51
5.3	Schatten van aantallen	52
5.4	Gebruik van beschikbare instrumenten	52
5.5	Monitoring	62
6	Literatuurlijst	63

1 Inleiding

De voorliggende achtergrondrapportage behoort bij de rapportage, “Stapelingseffecten van de bezuinigingen in het sociale domein: Tegen achtergrond van decentralisatie beleid, Hoofdrapport Quicksan”, Ecorys en NICIS (2011). De voorliggende rapportage bevat achtergrondinformatie, cijfers en een overzicht van de geraadpleegde literatuur. In het hoofdrapport wordt waar van toepassing specifiek verwezen naar achterliggende gegevens en cijfers in de verschillende hoofdstukken in deze achtergrondrapportage. De achtergrondrapportage bevat geen doorlopend verhaal maar is een naslag werk voor de behandelde thema's.

2 Overzicht regelingen & beleidswijzigingen

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de regelingen die zijn meegenomen in het onderzoek en de belangrijkste voorgenomen beleidswijzigingen. Een kort overzicht van de kenmerken van alle regelingen en de voorgenomen beleidswijzigingen is terug te vinden in paragraaf 1.2. Paragraaf 1.3 geeft een kort overzicht van de belangrijkste organisatorische wijzigingen en de tijdslijn van voorgenomen veranderingen. Paragraaf 1.4 geeft tenslotte een uitgebreide beschrijving van de wijzigingen per regeling/voorziening.

2.2 Overzicht regelingen en beleidswijzigingen

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de meegenomen regelingen en de beleidswijzigingen die zijn voorgenomen. Hier zijn alleen wijzigingen meegenomen die een directe invloed hebben op het inkomen van huishoudens en organisatorische wijzigingen die invloed hebben op het gemeentelijke takenpakket. De totale veranderingen binnen de regelingen kunnen dus breder zijn dan zoals weergegeven in onderstaande tabel. De meegenomen regelingen en de veranderingen binnen de regelingen zijn verder uitgewerkt in bijlage 2.

Tabel 2.1 - Overzicht hoofdpunten beleidswijzigingen per regeling

Regeling	Doelgroepen	Diensten / voorzieningen	Voorgenomen beleidswijzigingen	Uitvoering
1. Wet Werken naar vermogen (WWNV)	Voormalige cliënten WSW, Wet Wajong en WIJ.	Werkgevers betalen werknemers naar hun productiviteit.	Met invloed op het takenpakket van de gemeente: Vervangt (deels) WSW, Wet Wajong en WIJ.	Gemeenten
2. Jeugdzorg, Jeugd GGZ, Jeugd LVB en Passend onderwijs	Kinderen en jongeren met opgroei problemen en hun ouders.	Vrijwillige jeugdhulpverlening, kinder- en jeugdpsychiatrie, orthopedagogische begeleiding en jeugdbescherming en jeugdreclassering.	Met invloed op het inkomen van huishoudens: Jeugdzorg Eigen bijdrage bij uithuisplaatsing Jeugdzorg verhoogd tot 3.400 euro per jaar. - Invoer eigen bijdrage voor alle vormen van hulp (zie voor eigen bijdragen GGZ regeling 10, overige zorg-gerelateerde regelingen en toeslagen) Passend onderwijs - Meer kinderen en jongeren worden opgevangen in het regulier onderwijs. - Minder medicalisering en verbijzondering van problemen. Met invloed op het takenpakket van de gemeente: - Gemeenten worden verantwoordelijk voor alle vormen van zorg voor jeugd. - Generieke korting van 10% op het huidige budget.	In de huidige situatie: - Provincie: Vrijwillige JHV, JB en JR. - Zorgverzekeringen: Jeugd GGZ. - Zorgkantoren: Jeugd GGZ en Jeugd met een licht verstandelijke beperking. De uitvoering van al deze vormen van jeugdzorg berust straks bij de gemeenten. De centralisatie wordt gefaseerd uitgevoerd tussen 2014 en 2016.
3. Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ)	Personen die langdurige zorg en/of ondersteuning nodig hebben.	Hulp bij persoonlijke verzorging, verpleging, begeleiding in het dagelijkse leven, behandeling van een aandoening of beperking, verblijf in verzorgingshuis.	Met invloed op het inkomen van huishoudens: - Persoonsgebonden budget alleen bij indicatie 'verblijf'. - Betaling wonen en zorg scheiden - Wettelijke verankering persoonsgebonden budget - Eigen bijdrage afhankelijk van vermogen (2013) Met invloed op het takenpakket van de gemeenten:	Indicatie - Centrum indicatiestelling zorg - Bureau Jeugdzorg Uitvoering - Zorgkantoren (momenteel)

Regeling	Doelgroepen	Diensten / voorzieningen	Voorgenomen beleidswijzigingen	Uitvoering
			- Dagbesteding, begeleiding en jeugdzorg van AWBZ naar WMO - Uitvoering AWBZ door zorgverzekeraars	- Zorgverzekeraars (vanaf 2013)
4. Wet Werk en Bijstand (WWB)	Personen langdurig zonder werk.	Uitkering en toeleiding naar werk	Met invloed op het inkomen van huishoudens: Minimumloon hoger dan bijstand - Scherpere inkomensnorm voor gezinsbijstand door invoering huishoudtoets; bijstandsnorm voor gezin wordt 100% van het netto minimumloon..	Gemeenten
5. Wet Investeren in Jongeren (WIJ)	Jongeren onder de 27 die niet werken en niet naar school gaan.	Werk-/leeraanbod	Met invloed op zowel het inkomen van huishoudens als het takenpakket van de gemeente: - Vanaf 1-1-2013 geen instroom meer mogelijk (naar WWNV). - Voor jongeren die al voor 1-1-2013 gebruik maken van de regeling veranderd er niets.	Gemeenten
6. Wet werk en arbeidsondersteuning Jonggehandicapten (Wet Wajong)	Jonggehandicapten	- Ondersteuning bij het vinden van werk bij een reguliere werkgever - (Aanvullende) uitkering	Met invloed op zowel het inkomen van huishoudens als het takenpakket van de gemeente: - Vanaf 1-1-2013 geen instroom meer mogelijk (overheveling naar WWNV). - Voor volledig arbeidsongeschikten blijft de Wet Wajong bestaan.	UWV (indicatie en uitvoering)
7. Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO)	Personen met een beperking (ouderen, gehandicapten of mensen met psychische problemen)	Voorzieningen, hulp en ondersteuning	Met invloed op het inkomen van huishoudens: Besparing op thuiszorg, hogere eigen bijdrage? Met invloed op het takenpakket van de gemeente: Dagbesteding, begeleiding en jeugdzorg van AWBZ naar WMO	Gemeenten (WMO loket)
8. Wet sociale werkvoorziening (WSW)	Personen met een lichamelijke, verstandelijke of psychische handicap.	Sociale werkvoorziening voor personen met een lichamelijke, verstandelijke of psychische handicap.	Met invloed op zowel het inkomen van huishoudens als het takenpakket van de gemeente: - Beperking per 1-1-2013 tot werknemers die alleen in een beschutte werkomgeving kunnen werken. - Overige personen stromen in de WWNV.	- Gemeenten en ongeveer 94 SW-bedrijven. - Brancheorganisatie SW-bedrijven: Cedris
9. Overige kind-gerelateerde regelingen en toeslagen; - Kinderopvangtoeslag - Kindgebonden	Alle gezinnen met kinderen en gezinnen met kinderen die gebruik maken van kinderopvang.	Bijdrage aan de kosten voor kinderopvang en de opvoeding van kinderen.	Met invloed op het inkomen van huishoudens: Kinderopvangtoeslag - Alleen toeslag voor gewerkte uren - Beperking kinderopvangtoeslag hoogste inkomens - Maatregelen tegen fraude kinderopvangtoeslag - Maandelijkse vaste eigen bijdrage van circa € 15 per gezin Kindgebonden budget	Kinderopvangtoeslag: Belastingdienst Kindgebonden budget: Belastingdienst Kinderbijslag: Sociale

Regeling	Doelgroepen	Diensten / voorzieningen	Voorgenomen beleidswijzigingen	Uitvoering
budget - Kinderbijslag			<ul style="list-style-type: none"> - Beperking tot twee kinderen onder de 18 jaar - budget vervalt voor gezinnen met een gezamenlijk toetsingsinkomen van € 28,897 of meer - Invoering vermogenstoets (geen kindgebonden budget meer bij vermogen boven € 100.000 voor alleenstaanden of € 120.000 voor tweoudergezin) - Verlaging bedragen naar niveau 2010 en geen correctie voor inflatie tot en met 2015 <p>Kinderbijslag</p> <ul style="list-style-type: none"> - Verlagen met gemiddeld €35 per kind per jaar vanaf 2012 - De kinderbijslag en het kindgebonden budget worden vanaf 2014 niet meer buiten de EU geëxporteerd 	Verzekeringsbank
10. Overige zorg-gerelateerde regelingen en toeslagen; Zorgtoeslag - Zorgverzekering - Geestelijk Gezondheidszorg (GGZ)	<p>Zorgtoeslag Personen van 18 jaar of ouder met een Nederlandse zorgverzekering en een inkomen lager dan €36.022 per jaar (of €54.264 voor samenwonenden).</p> <p>Zorgverzekering Alle personen met een zorgverzekering.</p> <p>GGZ Cliënten van de geestelijke gezondheidszorg.</p>	<p>Zorgtoeslag Bijdrage aan de kosten voor de zorgverzekering.</p> <p>Zorgverzekering Verplichte verzekering tegen ziektekosten.</p> <p>GGZ Geestelijke gezondheidszorg.</p>	<p>Met invloed op het inkomen van huishoudens:</p> <p>Zorgtoeslag De zorgtoeslag wordt verlaagd. Gezinnen met een minimuminkomen gaan er €100 op achteruit. Alleenstaanden met een minimuminkomen gaan er €40 op achteruit. (2012)</p> <p>Zorgverzekering - Het eigen risico wordt met €50 verhoogd naar €220 per jaar. (2012) - Het basispakket wordt versoerd waardoor mensen meer dingen zelf moeten gaan betalen. (2012)</p> <p>GGZ -De eigen bijdrage in de eerstelijns zorg gaat omhoog van €10 naar €20 per consult. - Het aantal sessies in de eerstelijns zorg dat wordt vergoed gaat omlaag van 8 naar 5 - De eigen bijdrage voor een internet-behandelingstraject wordt €50. - De eigen bijdrage in de tweedelijns zorg wordt €100 voor behandelingen tot 100 minuten en €200 voor behandelingen langer dan 100 minuten. - Eigen bijdrage voor verblijf in een GGZ instelling en bedraagt €145 vanaf de tweede maand van opname.</p>	<p>Zorgtoeslag Belastingdienst</p> <p>Zorgverzekering Verzekeraars.</p> <p>GGZ Verzekeraars</p>
11. Overige woon-gerelateerde regelingen en toeslagen; - Huurtoeslag	Personen met een huur niet hoger dan €52 per maand (bij personen onder de 23 jaar mag de huur niet hoger zijn dan €361 per maand) en een inkomen dat niet hoger is dan €21.625 (alleenstaanden) of €29.350	Tegemoetkoming in de huurkosten	<p>Met invloed op het inkomen van huishoudens:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het percentage van de huur dat vergoed wordt tussen de kwaliteitskortingsgrens van €361 en de aftoppingsgrens wordt verlaagd van 75% naar 65%. (2012) - Voor ouderen, gehandicapten en alleenstaanden daalt het percentage huursubsidie van 50% naar 40%. (2012) - De normhuur neemt toe met €3,93 voor alle mensen die huurtoeslag ontvangen. (2013) 	Belastingdienst

Regeling	Doelgroepen	Diensten / voorzieningen	Voorgenomen beleidswijzigingen	Uitvoering
	(samenwonenden). Voor 65+'ers geldt een maximuminkomen van €20.325 (alleenstaanden) of €27.750 (samenwonenden).		<ul style="list-style-type: none"> - De huurgrens wordt aangepast waardoor minder mensen in aanmerking komen voor huurtoeslag. (2012) - De inkomensgrens wordt aangepast waardoor minder mensen in aanmerking komen voor huurtoeslag. (2012) 	
12. Overige regelingen en toeslagen: - Inburgering - AOW	<p>Inburgering Migranten en asielzoekers.</p> <p>AOW Personen van 65 jaar en ouder.</p>	<p>Inburgering Inburgering in de Nederlandse samenleving.</p> <p>AOW Basispensioen voor mensen die 65 jaar of ouder zijn.</p>	<p>Met invloed op het inkomen van huishoudens:</p> <p>Inburgering De regering is voornemens migranten en asielzoekers zelf te laten betalen voor hun inburgering in Nederland. Als zij dat niet kunnen, kunnen zij gebruik maken van een sociaal leenstelsel. (datum nog niet bekend)</p> <p>AOW -De partnertoeslag voor AOW'ers van wie de partner jonger dan 65 jaar is en weinig of geen inkomen heeft vervalt. De AOW'er ontvangt dan alleen het eigen deel van het pensioen (2015)</p>	<p>Inburgering Gemeenten</p> <p>AOW Sociale verzekeringsbank</p>

2.3 Organisatorische veranderingen

Op organisatorisch gebied vinden de volgende veranderingen plaats:

- De functies dagbesteding en begeleiding gaan vanuit de AWBZ naar de WMO. Dit betekent dat de gemeenten hier verantwoordelijk voor worden.
- In plaats van de zorgkantoren gaan de zorgverzekeraars de AWBZ uitvoeren.
- Wet Wajong blijft alleen bestaan voor volledig arbeidsongeschikten. Deels arbeidsongeschikten komen terecht in de nieuwe WWNV.
- Nieuwe instroom in de WSW wordt beperkt tot mensen die alleen op een beschutte werkplek kunnen werken. Overige personen stromen in de WWNV.
- De WIJ houdt op te bestaan voor nieuwe aanvragers, deze stromen in de WWNV.
- De nieuwe WWNV zal worden uitgevoerd door de gemeenten.
- De uitvoering van de vrijwillige Jeugd Hulp Verlening (JHV), Jeugd Bescherming (JB), Jeugd Reclassering (JR), Jeugd GGZ, langdurige jeugd GGZ en Jeugd met een lichtverstandelijke beperking gaat naar de gemeenten.

Een overzicht van de huidige organisatorische situatie en de verwachte situatie na de voorgenomen beleidswijzingen is te vinden in figuur 2.1 op de volgende bladzijde. Vervolgens geeft figuur 2.2 de tijdslijn van voorgenomen wijzigingen weer.

Figuur 2.1 - Overzicht huidige en toekomstige organisatie van wetten en reguleringen

Huidige organisatievormen

Wet / Regeling	Betrokken organisatie	Rol
AWBZ	CIZ	Indicatie
	Bureau Jeugdzorg	Indicatie
	Zorgkantoren	Uitvoering
Zorgverzekeringswet	Huisarts	Doorverwijzing
Jeugdzorg	Bureau Jeugdzorg	Indicatie, begeleiding & doorverwijzing
	Provincie	Financiering Bureau Jeugdzorg & inkoop zorg
WMO	Gemeenten	Uitvoering
WWB	Gemeenten	Uitvoering
WIJ	Gemeenten	Uitvoering
Wet Wajong	UWV	Indicatie & Uitvoering
WSW	Gemeenten	Uitvoering
	WSW Bedrijven	Uitvoering
Kinderopvang	Belastingdienst	Uitvoering

Organisatievorm na voorgenoemde beleidswijzigingen

Wet / Regeling	Betrokken organisatie	Rol
AWBZ	CIZ	Indicatie
	Bureau Jeugdzorg	Indicatie
	Zorgverzekeraars	Uitvoering
Zorgverzekeringswet	Huisarts	Doorverwijzing
Nieuwe wet zorg voor jeugd	Gemeenten	Uitvoering
WMO	Gemeenten	Uitvoering
WWB	Gemeenten	Uitvoering
WIJ	Gemeenten	Uitvoering
Wet Wajong	UWV	Indicatie & Uitvoering
WSW	Gemeenten	Uitvoering
	WSW Bedrijven	Uitvoering
WWNV	Gemeenten	Uitvoering
Kinderopvang	Belastingdienst	Uitvoering

Overheveling dagbesteding, begeleiding & jeugdzorg

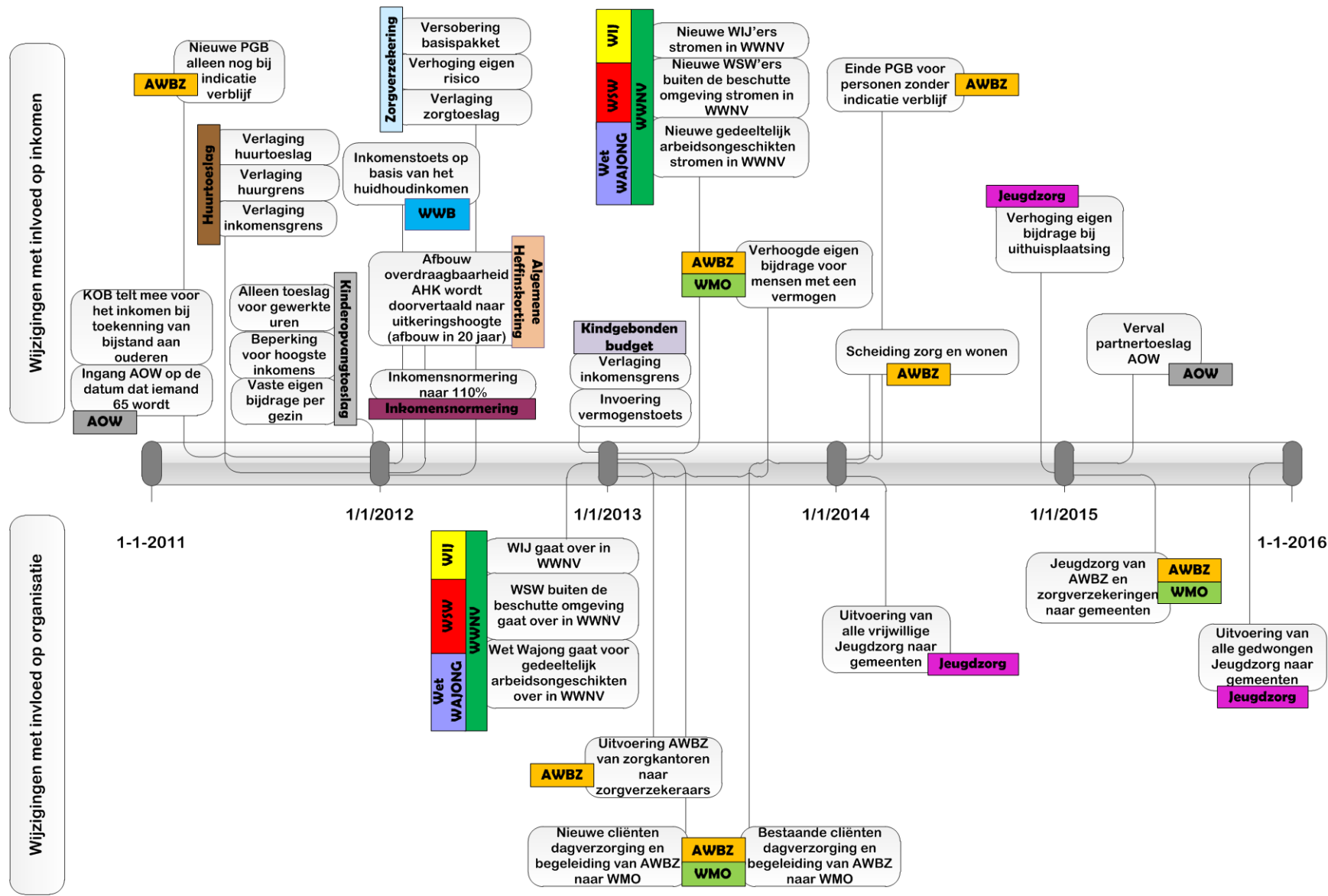
Wet Wajong blijft bestaan voor volledig arbeidsongeschikten

Overheveling WIJ, Wet Wajong en WSW

WSW blijft bestaan voor mensen die alleen in de beschutte omgeving kunnen werken

Figuur 2.2 - Tijdslijn wijzigingen

2.4 Overzicht regelingen en bezuinigingen

In deze paragraaf beschrijven we de verschillende regelingen en de voorgenomen beleidswijzigingen:

1. Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ)
2. Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO)
3. Wet Werk en Bijstand (WWB)
4. Wet Investeren in Jongeren (WIJ)
5. Wet Werk en Arbeidsondersteuning Jonggehandicapten (Wet Wajong)
6. Wet Sociale Werkvoorziening (WSW)
7. Wet Werken Naar Vermogen (WWNV)
8. Jeugdzorg, Jeugd GGZ en Jeugd LVB
9. Overige regelingen en toeslagen
  - Kinderopvangtoeslag
  - Kindgebonden budget
  - Kinderbijslag
  - Zorgverzekeringswet (ZVW)
  - Zorgtoeslag
  - Geestelijke gezondheidszorg (GGZ)
  - Huurtoeslag
  - Inburgering
  - AOW
  - Heffingskorting

Naast de bovenstaande regelingen zijn er nog andere wetten en regelingen waarvan de voorgenomen beleidswijzigingen invloed op het inkomen van personen kunnen hebben.

Een overzichtstabel met de belangrijkste wijzigingen per regeling is te vinden in hoofdstuk 2.

1. Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ)

Beschrijving regeling

De Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) bestaat voor personen die langdurige zorg en/of ondersteuning nodig hebben. De AWBZ zorgt o.a. voor hulp bij persoonlijke verzorging, verpleging, begeleiding in het dagelijkse leven, behandeling van een aandoening of beperking en verblijf in een verzorgings- of verplegingstehuis. De indicatie van de AWBZ wordt momenteel uitgevoerd door het Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ) en Bureau Jeugdzorg (BJZ). De uitvoering ligt momenteel nog in handen van de zorgkantoren. Vanaf 1 januari 2013 zal de uitvoering van de AWBZ bij de zorgverzekeraars liggen.

Voorgenomen beleidswijzigingen

Er zijn verschillende beleidswijzigingen voorgenomen voor de AWBZ. Deze veranderingen zullen zich voordoen in de periode 2012-2016. Het gaat om de volgende beleidswijzigingen:

- *Persoonsgebonden budget alleen bij indicatie 'verblijf'* - Vanaf 1 januari 2012 is het persoonsgebonden budget van de AWBZ alleen nog bestemd voor mensen die van het Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ) een 'verblijfsindicatie' hebben gekregen. Dit zijn mensen die zoveel zorg nodig hebben, dat verblijf in een verpleeghuis of verzorgingshuis wordt aangeraden. Voor mensen die niet tot deze groep behoren heeft deze beleidswijziging de volgende consequenties:

- Personen die een AWBZ-indicatie hebben voor persoonlijke verzorging en/of verpleging zijn vanaf uiterlijk 1 januari 2014 aangewezen op zorg in natura.
- Personen die een AWBZ-indicatie hebben voor begeleiding of dagverzorging zijn vanaf uiterlijk 1 januari 2014 aangewezen op begeleiding vanuit de gemeente op basis van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO).
- Personen die op dit moment wel een pgb ontvangen, maar geen AWBZ-indicatie voor verblijf hebben ontvangen vanaf uiterlijk 1 januari 2014 geen pgb meer.
- *Dagbesteding, begeleiding en jeugdzorg van Rijk naar gemeenten* - De functies dagbesteding en begeleiding worden overgeheveld van de AWBZ naar de WMO, welke de gemeenten zullen uitvoeren. Vanaf 2013 worden gemeenten verantwoordelijk voor nieuwe cliënten dagbesteding en begeleiding, vanaf 2014 voor alle cliënten. Ook de jeugdzorg, die nu nog onder AWBZ valt, zal vanaf 1 januari 2016 worden overgeheveld naar de WMO.
- *Betaling wonen en zorg scheiden* - Vanaf 1 januari 2014 wil het kabinet in de AWBZ het 'scheiden van wonen en zorg' invoeren. Dit houdt in dat personen zelf de betaling van hun woonlasten regelen.
- *Uitvoering AWBZ door zorgverzekeraars* - Op dit moment voeren zorgkantoren de AWBZ uit, vanaf 1 januari 2013 nemen de zorgverzekeraars dit over.
- *Wettelijke verankering persoonsgebonden budget* - Het pgb biedt personen de keuzevrijheid om zorg in te richten zoals zij dat willen. Om dit recht te handhaven wordt de pgb-susidieregeling opgeheven en wordt het pgb wettelijk verankerd. Hierbij zal rekening worden gehouden met de bestaande budgetten van het pgb.
- *Van handelingsfinanciering naar uitkomstfinanciering voor de AWBZ* - De huidige wijze van financiering per handeling in de AWBZ wordt veranderd in financiering op resultaat.

2. Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO)

Beschrijving regeling

De Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) regelt dat mensen met een beperking de voorzieningen, hulp en ondersteuning krijgen die ze nodig hebben. Het kan gaan om ouderen, gehandicapten of mensen met psychische problemen. De WMO zorgt ervoor dat iedereen kan meedoen aan de maatschappij en zelfstandig kan blijven wonen. Gemeenten voeren de WMO uit en iedere gemeente legt andere accenten.

Voorgenomen beleidswijzigingen

De grootste beleidswijziging binnen de WMO is dat dagbesteding, begeleiding en jeugdzorg van de AWBZ naar de WMO wordt overgeheveld, waardoor gemeenten hier verantwoordelijk voor zullen worden. Vanaf 2013 worden gemeenten verantwoordelijk voor nieuwe cliënten dagbesteding en begeleiding, vanaf 2014 voor alle cliënten. De gemeenten worden vanaf 2016 verantwoordelijk voor de jeugdzorg.

3. Wet Werk en Bijstand (WWB)

Beschrijving regeling

De gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet Werk en Bijstand. Een voorwaarde voor een bijstandsuitkering is dat een persoon onvoldoende inkomen of vermogen heeft om van te leven. Met een bijstandsuitkering kan de periode tussen 2 banen overbrugd worden.

Voorgenomen beleidswijzigingen

Er zijn verschillende voorgenomen beleidswijzigingen met betrekking tot de WWB. De maatregelen zijn uitgewerkt in twee wetsvoorstellen. Deze voorstellen gaan voor advies naar de Raad van State.

- *Minimumloon hoger dan bijstand* - Het kabinet schafft de dubbele heffingskorting voor bijstandsgerechtigden af. Dit moet voorkomen dat de netto bijstand voor een stel dat niet werkt straks hoger is dan de netto inkomsten van een werkende kostwinner die het minimumloon verdient.
- *Jongeren verplicht tot zoeken van baan* - Jongeren tot 27 jaar moeten eerst 4 weken zelf actief op zoek gaan naar werk en een opleiding voordat zij een uitkering of ondersteuning kunnen aanvragen (zie ook WIJ).
- *Tegenprestatie voor een uitkering* - Gemeenten krijgen ruimere mogelijkheden om een tegenprestatie te vragen van mensen die een uitkering ontvangen.
- *Scherpere inkomensnorm voor gezinsbijstand* - Ouders en inwonende kinderen moeten straks gezamenlijk één uitkering aanvragen. Er wordt niet meer alleen gekeken naar de inkomsten van de ouders onderling, maar ook naar die van inwonende kinderen (het huishoudinkomen).
- *Alleenstaande ouders sneller aan het werk* - De ontheffing van de sollicitatieplicht voor alleenstaande bijstandsouders met kinderen onder de 5 jaar, wordt afgeschaft. Om werken te stimuleren, mogen alleenstaande ouders meer bijverdienen zonder dat de uitkering wordt gekort.
- *Normering gemeentelijk inkomensbeleid* - Het kabinet stelt één centrale inkomensgrens. Alleen op basis van individuele omstandigheden mogen gemeenten maatwerk leveren en extra inkomensondersteuning te geven, maar dit wordt gemaximeerd op 110% van het wettelijk minimumloon.
- *Minder lang in het buitenland met behoud bijstand* - Mensen met een bijstandsuitkering die tijdelijk geen werk hoeven te zoeken, mogen voortaan maximaal 4 weken per jaar naar het buitenland. Nu is dat 13 weken. Voor 65-plussers wordt de termijn teruggebracht van 26 weken naar maximaal 8 weken per jaar.

4. Wet Investeren in Jongeren (WIJ)

Beschrijving regeling

Jongeren onder de 27 die niet werken en niet naar school gaan, kunnen sinds 1 oktober 2009 geen beroep meer doen op een bijstandsuitkering maar vallen onder de Wet Investeren in Jongeren (WIJ). Zij krijgen van de gemeente een werk-/leeraanbod, afgestemd op hun situatie, zodat ze kunnen werken, leren of beide combineren. De uitvoering van de WIJ ligt bij de gemeenten.

Voorgenomen beleidswijzigingen

Per 1 januari 2012 krijgen gemeenten de plicht om iedere jongere aan te spreken op de eigen verantwoordelijkheid zelf werk te zoeken. Iedere jongere, die zich meldt bij het UWV, wordt verplicht eerst zelf vier weken naar werk te zoeken alvorens hij/zij aanspraak kan maken op ondersteuning.

Vanaf 1 januari 2013 houdt de WIJ op te bestaan voor nieuwe aanvragers. Vanaf deze datum stromen jongeren onder de 27 die niet werken en niet naar school gaan in de Wet Werken Naar Vermogen (WWNV). Voor jongeren die voor 1 januari 2013 al gebruik maken van de WIJ verandert er voorlopig niets (de Tweede Kamer moet nog stemmen over dit wetsvoorstel).

5. Wet Werk en Arbeidsondersteuning Jonggehandicapten (Wet Wajong)

Beschrijving regeling

Jonggehandicapten en studenten die op jonge leeftijd arbeidsongeschikt raken krijgen via de Wet Wajong ondersteuning bij het vinden van werk bij een reguliere werkgever. Als ze door hun beperking niet genoeg geld kunnen verdienen om in hun eigen levensonderhoud te voorzien, krijgen zij een (aanvullende) uitkering. Het UWV is verantwoordelijk voor indicatie en uitvoering van de Wet Wajong.

De Wet Wajong bestaat momenteel uit de volgende regelingen voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten:

- *Werkregeling jonggehandicapten tot 27 jaar* - Als het salaris tot 20% van het minimumloon bedraagt, vult de overheid dit aan tot 75%. Van elke euro die ze meer verdienen, mogen ze de helft zelf houden. Tot een maximum van 100% van het minimumloon. Hierdoor loont het om extra te werken.
- *Werkregeling jonggehandicapten vanaf 27 jaar* - Jonggehandicapten die verdienen wat ze theoretisch kunnen (verdiencapaciteit benutten) krijgen hun salaris aangevuld tot 100% van het wettelijk minimumloon. Als ze minder verdienen dan theoretisch mogelijk is, krijgen ze het inkomen aangevuld tot 75% van het wettelijk minimumloon.
- *Werkregeling met begeleiding* - Via deze regeling kunnen jonggehandicapten vanaf 27 jaar een aanvulling krijgen tot 120% van het wettelijk minimumloon. Het gaat hierbij om jonggehandicapten die:
  - Verdienen wat theoretisch mogelijk is.
  - Werken met begeleiding van een job coach.
  - Loondispensatie krijgen.

Voor volledig arbeidsongeschikten geldt dat zij recht hebben op een volledige Wajong-uitkering. Dit is 75% van het wettelijk minimumloon.

Voorgenomen beleidswijzigingen

Vanaf 1 januari 2013 vervalt de Wet Wajong voor nieuwe aanvragers die gedeeltelijk kunnen werken. Vanaf deze datum stromen deze mensen in de Wet Werken Naar Vermogen (WWNV), welke wordt uitgevoerd door de gemeenten. Voor volledig arbeidsongeschikten blijft de Wet Wajong bestaan en blijft het UWV verantwoordelijk voor indicatie en uitvoering.

6. Wet Sociale Werkvoorziening (WSW)

Beschrijving regeling

Mensen met een lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap kunnen vaak moeilijk een baan vinden. Ze zijn minder productief dan andere werknemers of kunnen niet goed meekomen in het werk. Middels de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) worden deze personen geholpen om toch (gedeeltelijk) te werken en in hun eigen onderhoud te voorzien. De WSW wordt uitgevoerd door gemeenten en circa 94 SW-bedrijven.

Voorgenomen beleidswijzigingen

Voor mensen die na 15 mei 2011 op de wachtlijst voor de WSW staan kunnen de regels vanaf 2013 gaan veranderen. De regering heeft zich verschillende beleidswijzigingen voorgenomen, deze plannen moeten nog in wetten en regels worden omgezet. Streefdatum voor de inwerkingtreding van de maatregelen is 1 januari 2013. Personen komen dan alleen in aanmerking voor een plaats in de sociale werkvoorziening als zij uitsluitend in een beschutte omgeving kunnen werken. Wanneer dit niet het geval is stromen de personen in de Wet Werken Naar Vermogen (WWNV).

7. Wet Werken Naar Vermogen (WWNV)

Beschrijving regeling

De nieuwe Wet Werken Naar Vermogen (WWNV) moet ervoor gaan zorgen dat zoveel mogelijk mensen naar vermogen gaan meedoen op de arbeidsmarkt. Het gaat daarbij om de volgende maatregelen;

- Mensen die nu nog niet werken maar dat wel kunnen te prikkelen om te gaan werken.
- Gemeenten meer ruimte geven hun daarbij te ondersteunen.
- Werkgevers stimuleren deze mensen in dienst te nemen.

De nieuwe WWNV zal worden uitgevoerd door de gemeenten.

Voorgenomen beleidswijzigingen

De WWNV zal vanaf 1 januari 2013 worden ingevoerd en vervangt dan (deels) de Wet Wajong, WIJ en WSW. De inkomenshoogte binnen de WWNV is gelijk aan de inkomensnorm van de WWB/WIJ.

8. Jeugdzorg, Jeugd GGZ en Jeugd LVB

Beschrijving regeling

Het uitgangspunt van de jeugdzorg is de Wet op de jeugdzorg. Deze richt zich op de hulpvraag van kinderen, jongeren en hun ouders en opvoeders die opgroei- en opvoedproblemen hebben. Het doel van de wet is vraaggerichte jeugdzorg. Momenteel zijn de gemeenten en provincies samen verantwoordelijk voor de jeugdzorg. Deze verantwoordelijkheden zijn vastgelegd in de WMO en de Wet op de Jeugdzorg. De provincie financiert Bureau Jeugdzorg en daarmee de toegang tot de jeugdhulpverlening, geestelijke gezondheidszorg, jeugdbescherming en jeugdreclassering. De provincie koopt verder de zorg voor kinderen, jongeren en hun ouders / opvoeders in bij jeugdzorginstellingen.

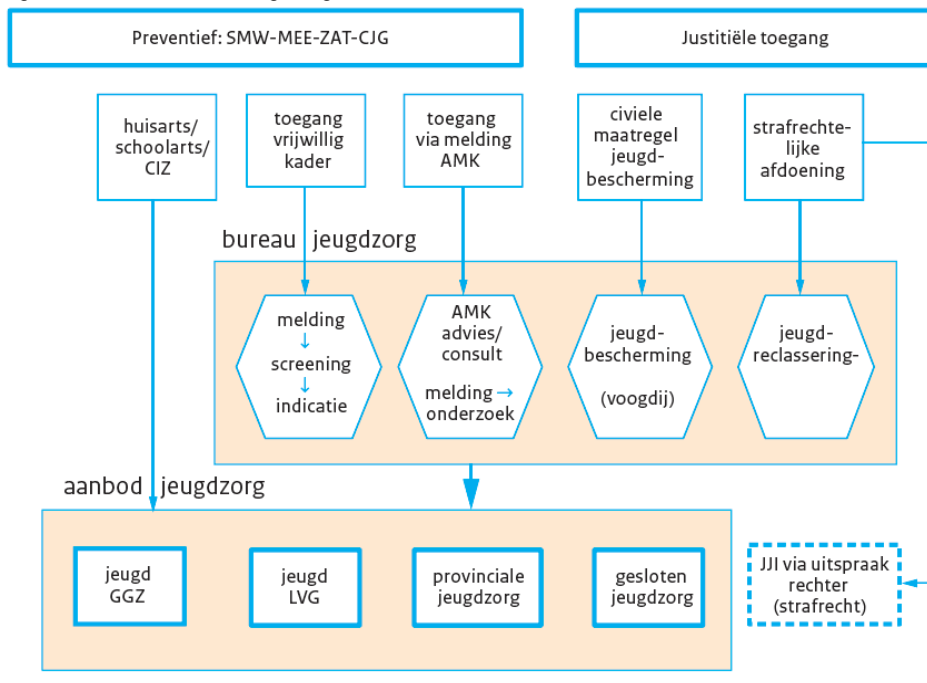
De gemeente heeft vijf functies in de zorg voor kinderen, jongeren en hun ouders / opvoeders;

- Informatie en advies geven
- Signaleren van problemen bij opgroeien en opvoeden
- Zorgen dat jeugdigen en hun ouders de juiste hulp krijgen
- Pedagogische hulp
- Coördinatie van zorg

De onderstaande figuur toont het stelsel van de Jeugdzorg in Nederland. Het aanbod van jeugdzorg kan worden onderverdeeld in (1) jeugd GGZ, (2) jeugd LVG, (3) provinciale jeugdzorg en (4) gesloten jeugdzorg. De provinciale jeugdzorg richt zich op ambulante hulp, dagbehandelingen, pleegzorg en residentiële hulp.

Figuur B.2 – Stelsel van Jeugdzorg in Nederland

smw: School Maatschappelijk Werk; mee: Vereniging voor Ondersteuning bij Leven met een Beperking; jgz: Jeugdgezondheidszorg; zat: Zorg- en Adviesteam; c.j.g.: Centra voor Jeugd en Gezin; ciz: Centrum Indicatiestelling Zorg; amk: Advies- en Meldpunt Kindermishandeling; jeugd-ggz (Geestelijke Gezondheidszorg); Jeugd LVG (Licht Verstandelijk Gehandicaptenzorg); JJJ: Justitiële Jeugdinrichtingen

Bron: Sociaal en Cultureel Planbureau, *Jeugdzorg in de groeifase – Ontwikkelingen in gebruik en kosten van de jeugdzorg (2011)*

Voorgenomen beleidswijzigingen

De gemeenten worden in de toekomst verantwoordelijk voor alle vormen van zorg voor de jeugd. Deze decentralisatie wordt gefaseerd tussen 2014 en 2016 ingevoerd. Verder wordt een eigen bijdrage ingevoerd voor alle vormen van jeugdhulp. De eigen bijdrage bij uithuisplaatsing in de Jeugdzorg wordt verhoogd tot 3.400 euro per jaar. Ook zal een generieke korting van 20% op het huidige budget worden doorgevoerd.

9. Overige regelingen en toeslagen

Kinderopvangtoeslag

Ouders kunnen een deel van de kosten terugkrijgen van de Belastingdienst als zij gebruikmaken van een kindercentrum of gastouderbureau dat is geregistreerd in het Landelijk Register Kinderopvang (LRK). Voor registratie in het LRK moeten kindercentra, gastouderbureaus en gastouders voldoen aan de kwaliteitseisen uit de Wet kinderopvang.

Vanaf 1 januari 2012 wordt de kinderopvangtoeslag gekoppeld aan het aantal uren dat de ouders werken. Verder wordt de kinderopvangtoeslag voor de hoogste inkomens beperkt en wordt fraude strenger aangepakt.

- **Alleen toeslag voor gewerkte uren** – Vanaf 2012 wordt de kinderopvangtoeslag gekoppeld aan het aantal uren dat de ouder met de kleinste baan werkt. Ouders hebben dan bij dagopvang (voor kinderen van 0 tot en met 4 jaar) recht op toeslag voor 140% van de werkuren van de minst werkende partner. Voor schoolgaande kinderen kunnen ouders 70% van de uren declareren.

- *Beperking kinderopvangtoeslag hoogste inkomens* – Voor hoge inkomens worden de volgende maatregelen ingesteld, deze moeten nog worden goedgekeurd door de Tweede Kamer;
  - De kinderopvangtoeslag voor het tweede en volgende kind wordt voor de hoogste inkomens versneld afgebouwd. De toeslag zal voor de hoogste inkomens dalen van ruim 82% naar 58,2%.
  - De mensen met de hoogste inkomens, vanaf een gezamenlijk inkomen van ongeveer €130.000, ontvangen vanaf 2013 geen kinderopvangtoeslag meer voor hun eerste kind.
  - De maximum uurtarieven voor de kinderopvangtoeslag worden in 2012 niet geïndexeerd.
- *Maatregelen tegen fraude kinderopvangtoeslag* – Vanaf 2012 komen er extra maatregelen tegen fraude met de kinderopvangtoeslag;
  - De mogelijkheid om met terugwerkende kracht kinderopvangtoeslag aan te vragen wordt beperkt.
  - Gastouders die geen andere inkomsten hebben dan inkomsten uit de gastouderopvang hebben vanaf 2012 geen recht meer op toeslag.
  - Momenteel kunnen ouders per kind per maand 230 uur declareren per soort kinderopvang. Dit wordt 230 uur voor alle soorten kinderopvang samen.
  - Instellingen voor kinderopvang moeten ouders voorlichten over welke uren opvang in aanmerking komen voor toeslag en welke niet.
  - De boetes bij misbruik van de kinderopvangtoeslag worden hoger. De boete kan oplopen tot 100% van het terug te betalen bedrag.
- *Invoering generieke eigen bijdrage WWB'ers* – Tot 2011 hadden alleenstaande WWB'ers in een re-integratietraject recht op een volledige compensatie van de eigen bijdrage voor kinderopvang. De gemeente nam deze kosten voor haar rekening. Met de bezuiniging op de kinderopvang in 2011 is het compensatiepercentage voor de WWB'ers niet evenredig verhoogd. Met de invoering per 2012 van de generieke eigen bijdrage van €15 per maand heeft de VNG berekend dat WWB'ers die een volledige week kinderopvang nodig hebben ca. €125 per maand voor eigen rekening moeten nemen. Dit heeft mogelijk voor deze groep een remmend effect op mogelijkheden om te re-integreren.

Kindgebonden budget

In het wetsvoorstel tot aanpassing van de wet op het kindgebonden budget zijn een vijftal belangrijke wijzigingen opgenomen¹. Ten eerste vervalt het kindgebonden budget voor gezinnen met een gezamenlijk toetsingsinkomen van €28.897 of meer. De tweede wijziging houdt in dat het kindgebonden budget wordt beperkt tot twee kinderen onder de 18 jaar. Verder wordt de verhoging van de bedragen in 2011 wordt per 1 januari 2012 teruggedraaid en komen weer op het niveau van 2010. Deze wijziging is in de rijksbegroting van het ministerie weer teruggedraaid, zodat het bedrag voor het eerste en tweede kind in totaal €60 hoger uitvallen dan in 2011. De vierde wijziging houdt in dat het kindgebonden budget niet wordt gecorrigeerd voor de inflatie van 2012 tot en met 2015. Tenslotte kunnen ouders vanaf 2013 niet langer aanspraak maken op het kindgebonden budget wanneer de grondslag sparen en beleggen van de ouder en zijn partner in het berekeningsjaar meer bedraagt dan €80.000. Vanwege het heffingsvrije vermogen van €20.785 voor een alleenstaande en het dubbele bedrag voor partners en een verhoging van het heffingsvrije vermogen van €2.779 per minderjarig kind vervalt het recht in de praktijk bij een vermogen van ruim €100.000 voor alleenstaande ouders of ruim €120.000 voor stellen.

De doelstelling van het kindgebonden budget is het geven van een inkomensafhankelijke financiële tegemoetkoming in de kosten van kinderen. Het betreft een bijdrage van de overheid, terwijl ouders in principe zelf verantwoordelijk zijn voor hun kind. Het kabinet stelt dat de aanpassing van de wet

---

¹ Voorstel van wet tot wijziging van de Wet op het kindgebonden budget in verband met bezuiniging op het kindgebonden budget, juni 2011

een van de maatregelen is om het begrotingstekort terug te dringen. Aangezien lagere inkomens een groter bedrag aan kindgebonden budget krijgen, is het inkomenseffect groter voor deze groep ouders. Volgens de Memorie van Toelichting bij het Besluit blijft het negatieve inkomenseffect beperkt tot minder dan één procent voor 50 procent van de gezinnen met een minimum inkomen en 55 procent van de gezinnen met een inkomen tussen het minimum en modaal. Voor respectievelijk 35 en 32 procent van deze gezinnen ligt het negatieve inkomenseffect tussen 1 en 2 procent.

Kinderbijslag

De veranderingen met betrekking tot de kinderbijslag zijn beperkt. Het regeerakkoord stelt dat het kabinet ouders in de kosten van kinderen blijft ondersteunen via de kinderbijslag. Vanaf uiterlijk 2014 worden kinderbijslag en kindgebonden budget niet meer buiten de EU geëxporteerd. Dit staat in een wetsvoorstel waarmee de ministerraad heeft ingestemd. Vanaf uiterlijk 2014 komen alleen nog ouders met kinderen die in Nederland of de Europese Unie wonen in aanmerking voor deze toeslagen². Vanaf 2012 neemt de kinderbijslag per kind per jaar af met €29 voor kinderen van 0 tot 5 jaar, met €35 voor kinderen tussen 6 en 11 jaar en met €41 voor kinderen tussen 12 en 17 jaar³.

Zorgtoeslag

De zorgtoeslag zorgt voor een bijdrage aan de kosten van de zorgverzekering voor personen van 18 jaar of ouder met een inkomen lager dan 36.022 euro per jaar (alleenstaanden) of lager dan 54.264 euro per jaar (samenwonenden).

Vanaf 2012 zal de zorgtoeslag worden verlaagd. Gezinnen met een minimum inkomen zullen er circa 100 euro per jaar op achteruit gaan en alleenstaanden met een minimuminkomen gaan er circa 40 euro per jaar op achteruit.

Zorgverzekeringswet (ZVW)

In de huidige zorgverzekeringswet zijn de volgende beleidswijzigingen voorgenomen:

- *Uit het basispakket van de ziektekostenverzekering worden onderdelen geschrapt* - Het collectief verzekerde pakket wordt ingeperkt. Bepaalde zorg zal door de gebruiker zelf betaald moeten worden of moeten worden bijverzekerd. De kosten voor een aanvullende ziektekostenverzekering zullen hierdoor toenemen.
- *De ZVW premie gaat stijgen* – De ZVW premie die gezinnen gaan betalen stijgen met in totaal 2,8 miljard euro. De premies die bedrijven betalen dalen met 0,3 miljard euro.
- *De doelgroep voor de zorgtoeslag wordt beperkt* – Minder mensen hebben recht op zorgtoeslag, het aantal huishoudens dat aanspraak kan maken op de toeslag wordt sterk teruggebracht.
- *Risicoverevening in de ZVW wordt afgebouwd* – De afbouw van de risicoverevening in de ZVW zal leiden tot premieverhoging.
- *Het eigen risico in de ZVW stijgt tot 250 euro (in 2015)*

Geestelijke gezondheidszorg (GGZ)

Geneeskundige GGZ bestaat uit eerstelijnspsychologische zorg en tweedelijns gespecialiseerde zorg. Eerstelijns GGZ is generalistisch, laagdrempelig, voor eenvoudige/niet zo ernstige problematiek, de behandeling is monodisciplinair en zorg is vaak in de buurt aanwezig. Tweedelijns zorg is specialistischer, er vindt een voorselectie plaats (bijvoorbeeld op verwijzing door de

---

² <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/persberichten/2011/09/30/export-kinderbijslag-en-kindgebonden-budget-aan-banden.html>

³ http://rijksbegroting.nl/2012/voorbereiding/begroting,kst160372_28.html, Tabel 4.3.3: Bedragen (per jaar, euro) kindgebonden budget en kinderbijslag

huisarts), de zorg is voor complexe en/of multipale stoornissen/diagnosen en bij tweedelijnszorg is ook multidisciplinaire behandeling mogelijk.

Er gaan verschillende dingen veranderen in de GGZ. Onderstaand worden de wijzingen apart voor eerstelijns- en tweedelijnszorg opgesomd. Het is de bedoeling dat deze wijzigingen vanaf 2012 van start gaan.

Eerstelijnszorg:

- Eigen bijdrage gaat naar €20 per consult (is nu €10). Het aantal sessies dat wordt vergoed gaat terug van 8 naar 5.
- Eigen bijdrage voor een internet-behandelingstraject wordt €50.

Tweedelijns psychologische zorg:

- Eigen bijdrage van €100 voor behandelingen tot 100 minuten.
- Eigen bijdrage van €200 voor behandelingen langer dan 100 minuten. (Dit zijn bijdragen per kalenderjaar en er hoeft geen eigen bijdrage betaald te worden (1) door mensen jonger dan 18 jaar, (2) bij een crisis behandeling, (3) bij onvrijwillige opname.
- Bij verblijf in een GGZ instelling komt een aparte eigen bijdrage; Deze gaat in vanaf de tweede maand van verblijf en bedraagt €145 per maand. Deze komt dus bovenop de eigen bijdrage (van €100 of €200) die betaald wordt voor de behandeling in de instelling.

Huurtoeslag

De huurtoeslag geeft een tegemoetkoming in de huurkosten voor personen met een laag inkomen en wordt uitgevoerd door de belastingdienst. Er gaan in 2012 verschillende dingen veranderen;

- Het percentage van de huur dat vergoed wordt tussen de kwaliteitskortingsgrens van €361 en de aftoppingsgrens wordt verlaagd van 75% naar 65%. (2012)
- Voor ouderen, gehandicapten en alleenstaanden daalt het percentage huursubsidie van 50% naar 40%. (2012)
- De normhuur neemt toe met €3,93 voor alle mensen die huurtoeslag ontvangen. (2013)
- De huurgrens wordt aangepast waardoor minder mensen in aanmerking komen voor huurtoeslag. (2012)
- De inkomensgrens wordt aangepast waardoor minder mensen in aanmerking komen voor huurtoeslag. (2012)

Inburgering

De wet inburgering is in principe van toepassing op vreemdelingen van 16 tot 65 jaar van buiten de EU die duurzaam in Nederland verblijven. Er is een reeks uitzonderingen⁴ die personen kunnen vrijstellen van de plicht om in te burgeren. Doel van de inburgering is het verminderen van achterstanden bij de integratie van minderheden en het voorkomen van nieuwe achterstanden. Gemeenten hebben de taak de inburgering te organiseren door inburgeraars te helpen bij het inburgeren. Concreet houdt dit in dat gemeenten immigranten actief proberen te benaderen en betrekken en hen een passend inburgeringstraject bieden. In 2010 zijn door gemeenten 55.000 inburgeringstrajecten gestart. Tot en met 2013 krijgen de gemeenten geld van de Rijksoverheid voor de kosten van inburgering. Deze middelen worden uitgekeerd via het Gemeentefonds en het Participatiebudget.

De regering is van plan om migranten en asielzoekers zelf te laten betalen voor hun inburgering. Wanneer vreemdelingen niet zelf kunnen betalen voor het inburgeringstraject kunnen zij gebruik

---

⁴ Voor een overzicht van uitzonderingen zie <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/inburgering/handreiking-inburgering-gemeenten/inburgeringsplicht/uitzonderingen>

maken van een sociaal leenstelsel. Het niet voldoen aan de inburgeringsplicht leidt – met uitzondering van bijzondere omstandigheden – tot intrekking van de verblijfsvergunning. Deze intrekking geldt niet voor vreemdelingen zolang zij recht hebben op asiel. Voor hen geldt dat een boete opgelegd kan worden wanneer ze niet inburgeren. Het bedrag van de boete bij het niet nakomen van de inburgeringsplicht wordt verhoogd. Er komt een centraal examen. De ministerraad heeft inmiddels ingestemd met het voorstel van de ministers van BZK en van Immigratie en Asiel om de wet inburgering en de vreemdelingenwet te wijzigen. Het wetsvoorstel ligt voor advies bij de Raad van State. Wanneer deze kabinetsplannen ingevoerd worden is nog onbekend⁵.

De kosten voor het gehele inburgeringstraject verschillen per persoon. De prijs van eventuele cursussen kan verschillen. Doordat de inburgeraar zelf verantwoordelijk wordt voor het inburgeren, mag hij zelf bepalen hoe, waar en tegen welke prijs hij zich voorbereid op het inburgeringsexamen. De kosten die gepaard gaan met het centrale examen zijn eveneens bekend. Het gaat om € 104 voor het praktijkexamen, € 37 voor het examen Kennis van de Nederlandse Samenleving, de Toets Gesproken Nederlands kost € 52 en het Elektronisch Praktijkexamen kost € 37. Opgeteld komt dit neer op € 230. Dit bedrag is slechts een deel van de kosten die inburgeraars moeten gaan betalen voor het inburgeringstraject.

De AOW omvat een basispensioen voor mensen die 65 jaar of ouder zijn. Er gaan verschillende zaken veranderen in de AOW;

- Vanaf 1 januari 2012 heeft een persoon recht op AOW pensioen vanaf de dag dat deze 65 jaar wordt. Tot die datum geldt dat u AOW pensioen ingaat op de eerste dag van de maand waarin een persoon 65 jaar wordt.
- De partnertoeslag voor AOW'ers van wie de partners jonger dan 65 jaar is en weinig of geen inkomen heeft vervalt in 2015. De AOW'er ontvangt dan alleen het eigen deel van het pensioen.
- In 2020 wordt de AOW-leeftijd, zoals afgesproken in het regeer- en gedoogakkoord, verhoogd van 65 naar 66 jaar. Het Wetsvoorstel verhoging pensioenleeftijd naar 66 jaar is naar de Tweede Kamer gestuurd.

Heffingskorting

Een heffingskorting is in de [Nederlandse Wet op de loonbelasting 1964](#) en de [Wet inkomstenbelasting 2001](#) een bedrag dat in mindering wordt gebracht op de te betalen [belasting](#). In het verleden was nog een dubbele heffingskorting mogelijk voor mensen met een partner die geen inkomen heeft. Vanaf 2009 is de afbouw van de dubbele heffingskorting gestart. Deze wordt in 15 jaar helemaal afgebouwd.

---

⁵ Persbericht 'Eigen verantwoordelijkheid en sociaal leenstelsel bij inburgering' van 17 juni 2011

3 Deelnemers aan regelingen

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van het aantal deelnemers van de verschillende regelingen binnen de G32, G4 en totaal in Nederland. Ook wordt gekeken welk gedeelte van de totale deelnemers in Nederland uit een G32 gemeente komen en hoe dit zich verhoudt met het bevolkingsaandeel van de G32 in Nederland. In de rest van dit hoofdstuk worden alle regelingen apart besproken en is telkens het totaal voor de G32 weergegeven. De afsluitende paragraaf van dit hoofdstuk bevat een cijfermatig overzicht per regeling per individuele G32 gemeente.

3.2 WWB

In heel Nederland waren er per december 2010 in totaal 315.050 deelnemers aan de WWB regeling. Hiervan kwamen 100.730 deelnemers uit een G32 gemeente, dit is 32,2% van het totale aantal WWB deelnemers en circa 2,4% van het totaal aantal inwoners van de G32. Aangezien het bevolkingsaandeel van de G32 in Nederland gelijk is aan 25,3% is het aandeel WWB'ers in de G32 proportioneel gezien hoog. In de G4 steden was het aantal WWB'ers eind 2010 gelijk aan 98.700, dit is 31,5% van het totale aantal deelnemers in Nederland. Aangezien het bevolkingsaandeel van de G4 binnen Nederland gelijk is aan 13,2% is er ook een bovengemiddeld aandeel WWB'ers in de G4 gemeenten. De gemeenten zijn momenteel aan het inventariseren hoeveel deelnemers van de WWB thuiswonende kinderen hebben tussen de 18 en 27 jaar en dus waarschijnlijk getroffen gaan worden door de invoering van de inkomensvoet op huishoudinkomen.

Tabel 3.1 – Deelnemers aan de WWB regeling

	Totaal WWB	Waarvan...						
		Mannen	Vrouwen	27 tot 35 jaar	35 tot 45 jaar	45 tot 55 jaar	55 tot 65 jaar	65 jaar of ouder
Totaal G32	100.730	45.180	55.660	16.730	24.700	26.220	21.810	11.250
Totaal G4	98.700	46.870	51.820	13.880	22.130	25.490	20.980	16.050
Totaal Nederland	313.050	139.910	173.140	48.600	75.210	81.440	69.040	38.500
% G32 van Nederland	32,2%	32,3%	32,1%	34,4%	32,8%	32,2%	31,6%	29,2%
% G4 van Nederland	31,5%	33,5%	29,9%	28,6%	29,4%	31,3%	30,4%	41,7%

	Totaal WWB	Waarvan...				
		Alleenstaande	Alleenstaande ouder	(Echt)paar	Uitkeringsduur r < 1 jaar	Uitkeringsduur r > 1 jaar
Totaal G32	100.730	62.070	21.970	16.460	19.510	81.250
Totaal G4	98.700	63.620	19.380	15.660	16.510	82.190
Totaal Nederland	313.050	193.070	67.520	51.870	60.540	252.510
% G32 van Nederland	32,2%	32,1%	32,5%	31,7%	32,2%	32,2%
% G4 van Nederland	31,5%	33,0%	28,7%	30,2%	27,3%	32,5%

Bron: CBS Statline (december 2010), Uitkeringen op grond van de WWB per gemeente.

3.3 WIJ

Het aantal deelnemers aan de WIJ regeling per gemeente is berekend door het totaal aan WWB deelnemers af te trekken van het totale aantal WWB/WIJ deelnemers. In totaal waren er in Nederland in december 2010 43.630 deelnemers aan de WIJ regeling. Hiervan kwamen er 15.900 uit een G32 gemeente. Dit is 36,4% van het totale aantal deelnemers en dit is, evenals bij het aantal WWB deelnemers, een hoger aandeel deelnemers dan op basis van het bevolkingsaandeel van de G32 verwacht wordt. Binnen de G4 zijn er 5.340 WIJ deelnemers. Dit is 12,2% van alle Nederlandse deelnemers en komt overeen met het bevolkingsaandeel van de G4 in Nederland (13,2%).

Tabel 3.2 – Deelnemers aan de WIJ regeling

	Totaal WIJ
Totaal G32	15.900
Totaal G4	5.340
Totaal Nederland	43.630
% G32 van Nederland	36,4%
% G4 van Nederland	12,2%

Bronnen: CBS Statline (december 2010), Uitkeringen op grond van de WWB per gemeente - CBS Statline (december 2010), Totaal WWB & WIJ uitkeringen.

3.4 Wet Wajong

Wet Wajong kent per ultimo 2010 204.230 deelnemers waarvan er bijna 60.000 uit een G32 gemeente komen. Dit is 29,2% van het totale aantal deelnemers. Van deze deelnemers is 57.396 volledig arbeidsongeschikt en 2.178 deels arbeidsongeschikt. Het aantal Wajong deelnemers in de G4 steden is hoger dan in de G32. In de vier grote steden van Nederland zijn in totaal 64.556 Wajong deelnemers, wat overeenkomt met 31,6% van het totale aantal Wajonggerechtigden.

Tabel 3.3 – Deelnemers aan Wet Wajong

	Totaal Wet Wajong	Waarvan...					
		Mannen	Vrouwen	Deels arbeidsongeschikt	Volledig arbeidsongeschikt	Uitkeringsduur <5 jaar	Uitkeringsduur >5 jaar
Totaal G32	59.574	32.747	26.827	2.178	57.396	20.486	39.088
Totaal G4	64.556	35.432	29.124	2.346	62.210	22.372	42.184
Totaal Nederland	204.230	113.767	90.463	7.243	196.987	64.312	139.918
% G32 van Nederland	29,2%	28,8%	29,7%	30,1%	29,1%	31,9%	27,9%
% G4 van Nederland	31,6%	31,1%	32,2%	32,4%	31,6%	34,8%	30,1%
	Totaal Wet Wajong	Waarvan...					
		< 25 jaar	25-34 jaar	35-44 jaar	45-54 jaar	54-64 jaar	
Totaal G32	59.574	18.736	16.542	10.653	8.571	5.072	
Totaal G4	64.556	20.453	18.038	11.582	9.123	5.360	
Totaal Nederland	204.230	61.461	52.946	37.822	31.887	20.113	
% G32 van Nederland	29,2%	30,5%	31,2%	28,2%	26,9%	25,2%	
% G4 van Nederland	31,6%	33,3%	34,1%	30,6%	28,6%	26,6%	

Bron: Atlas SV 2010, Regionale informatie sociale verzekeringen

3.5 WSW

In Nederland waren er in juni 2010 in totaal bijna 103.000 WSW'ers. Hiervan werkten circa 72.000 deelnemers in een beschutte omgeving. Ruim 30.000 WSW'ers, ofwel 29,5% van het totaal bevond zich in 2010 in de G32. Hiervan werkten ruim 20.000 deelnemers in de beschutte omgeving. De omvang van de totale wachtlijst is in Nederland gelijk aan circa 20.000. In de G32 is deze totale wachtlijst gelijk aan bijna 7.000 potentiële deelnemers, ofwel 32,6% van de totale wachtlijst. Zowel het totale aandeel WSW'ers als het aandeel deelnemers in de beschutte omgeving en het aandeel op de wachtlijst is voor de G32 relatief hoog. Het aandeel WSW'ers dat een dienstbetrekking heeft bij een reguliere werkgever (24,9%) is vergelijkbaar met het bevolkingsaandeel van de G32 (25,3%).

De G4 heeft in totaal ruim 9.000 WSW'ers en een wachtlijst van bijna 2.000 potentiële WSW'ers. Dit is respectievelijk 9,2% en 9,7% van het totaal en daarmee lager dan het bevolkingsaandeel (13,2%) van de G4.

Gemeenten zijn bestuurlijk verantwoordelijk voor de uitvoering van de WSW en vanaf 1 januari 2008 ook verantwoordelijk voor het verstrekken van beleidsinformatie over WSW -geïndiceerde inwoners die in de sociale werkvoorziening werkzaam zijn of op de wachtlijst staan, inclusief WSW -geïndiceerde inwoners die bij een andere gemeente of uitvoeringsorganisatie werken. Namens het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verzamelt en bewerkt Research voor Beleid de WSW-statistiek⁶. Gegevens per gemeente uit de WSW-statistiek zijn beschikbaar via de website van de het Ministerie⁷. De gegevens over WSW'ers in dit rapport zijn ontleend aan de WSW-statistiek.

Tabel 3.4 – Deelnemers aan de WSW en wachtlijsten

	Totaal WSW	Wachtlijst	Waarvan...		
			Beschutte arbeid: dienstbetrekking bij gemeente	Detachering vanuit dienstbetrekking bij gemeente	Dienstbetrekking bij reguliere werkgever
Totaal G32	30.277	6.694	20.747	8.160	1.370
Totaal G4	9.421	1.982	6.083	2.590	748
Totaal Nederland	102.918	20.515	72.447	24.961	5.510
% G32 van Nederland	29,4%	32,6%	28,6%	32,7%	24,9%
% G4 van Nederland	9,2%	9,7%	8,4%	10,4%	13,6%

Bron: Ministerie SZW, Gemeenteloket (t/m 30 juni 2010)

3.6 AWBZ/WMO, Jeugdzorg en Kinderopvang

Voor de AWBZ/WMO, Jeugdzorg en Kinderopvang zijn geen gemeentelijke cijfers beschikbaar bij het CBS. Om toch een beeld per gemeente en voor de G32 te geven zijn gemeentelijke cijfers berekend op basis van het bevolkingsaandeel van de individuele gemeenten in Nederland.

AWBZ/WMO

Het totale aantal deelnemers van de AWBZ/WMO in Nederland was in 2009 gelijk aan 875.430. Op basis van het bevolkingsaandeel van de G32 wordt ingeschat dat minimaal 25,3% van deze deelnemers uit een van de G32 gemeenten komt.

⁶ Zie Research voor Beleid i.o.v. het Ministerie SZW (2009), WSW-statistiek 2009 jaarrapport.

⁷ <http://resultaten-wsw.szw.nl/>

Wanneer de voorgenomen beleidsmaatregelen worden doorgevoerd is de inschatting dat in totaal 224.000 deelnemers overgeheveld worden van de AWBZ naar de WMO en 130.700 deelnemers zullen getroffen worden door de inperking van het PGB.

Tabel 3.5 – Deelnemers aan de AWBZ/WMO en aantal getroffen door beleidsmaatregelen (raming)

	Totaal AWBZ / WMO	Aantallen die worden getroffen door beleidsmaatregelen	
		Overheveling naar WMO	PGB
Totaal G32	221.287	56.622	33.038
Totaal G4	115.456	29.542	17.237
Totaal Nederland	875.430	224.000	130.700
% G32 van Nederland	25,3%	25,3%	25,3%
% G4 van Nederland	13,2%	13,2%	13,2%

^{a)}De aantallen voor de individuele gemeenten en totalen voor de G32 en G4 zijn geraamd op basis van de landelijke cijfers en het bevolkingsaandeel van de betreffende gemeente in de totale bevolking van Nederland. Bronnen: Ministerie VWS (2011), Ambtelijke verkenning cumulatieve effecten regeerakkoord - CBS Statline (2009), AWBZ zorg met verblijf - CBS Statline (2009), AWBZ zorg zonder verblijf - CBS (2011), Bevolking per regio op 1 januari 2011

Jeugdzorg

In 2011 waren er bij Bureau Jeugdzorg 101.000 aanmeldingen waarvan er 64.000 zijn geaccepteerd. (zie tabel 2.6).

Tabel 3.6 – Cliënten van de Jeugdzorg

	Aanmeldingen bureau Jeugdzorg	Geaccepteerde aanmeldingen	Jeugd-bescherming	Jeugd-reclassering	Jeugd- en opvoedhulp	Jeugdzorg Plus	Jeugd GGZ	Jeugd LGV	AMK
Totaal G32	25.452	16.130	12.894	5.862	25.672	811	40.065	3.286	15.025
Totaal G4	13.279	8.416	6.727	3.058	13.394	423	20.904	1.715	7.839
Totaal Nederland	100.690	63.810	51.010	23.190	101.560	3.210	158.500	13.000	59.440
% G32 van Nederland	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%
% G4 van Nederland	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%
Gemeente			Totaal niet-thuiswonenden	Waarvan...					
				Pleegzorg	Verblijf 24 uurs Jeugdzorg residentieel	Jeugdzorg Plus (gesloten Jeugdzorg)	Jeugd GGZ residentieel		
Totaal G32			10.842	5.492	2.914	811	1.625		
Totaal G4			5.657	2.865	1.520	423	848		
Totaal NL			42.891	21.727	11.527	3.209	6.428		
% G32 van NL			25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%		
% G4 van NL			13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%		

^{a)}De aantallen voor de individuele gemeenten en totalen voor de G32 en G4 zijn geraamd op basis van de landelijke cijfers en het bevolkingsaandeel van de betreffende gemeente in de totale bevolking van Nederland. Bronnen: Sociaal cultureel planbureau (2011), Jeugdzorg in groeifase & Yperen, T.A. van & Woudenberg, A. van (2011). *Werk in uitvoering. Bouwen aan het nieuwe jeugdstelsel*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut

Voor directe inkomenseffecten moeten we kijken naar het aantal niet-thuiswonenden bij de Jeugdzorg. Het gaat hier om de pleegzorg, 24-uurs residentieel verblijven, Jeugdzorg Plus (gesloten Jeugdzorg) en Jeugd GGZ residentieel. In totaal waren er in Nederland in 2009 42.891 niet-thuiswonenden. Op basis van het bevolkingsaandeel van de G32 wordt ingeschat dat minimaal 25,3% van deze deelnemers (10.842) uit een van de G32 gemeenten komt.

Kinderopvang

In totaal maakten in 2010 533.000 huishoudens gebruik van de kinderopvang, het ging hierbij om 822.000 kinderen. Op basis van het bevolkingsaandeel van de G32 wordt ingeschat dat minimaal 25,3% van deze huishoudens (134.729) uit een van de G32 gemeenten komt.

Tabel 3.7 – Aantal kinderen en huishoudens dat gebruik maakt van Kinderopvang (raming)

	Totaal aantal kinderen	Waarvan...			
		Kinderopvang (0 t/m 3 jaar)	Buiten- en naschoolse opvang (4 t/m 11 jaar)	Gastouderopvang (0 t/m 3 jaar)	Gastouderopvang (4 t/m 11 jaar)
Totaal G32 ^{a)}	207.781	95.043	79.624	18.958	14.155
Totaal G4 ^{a)}	108.409	49.589	41.544	9.891	7.386
Totaal Nederland	822.000	376.000	315.000	75.000	56.000
% G32 van Nederland	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%
% G4 van Nederland	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%
	Totaal huishoudens	Waarvan...			
		Tweeoudergezinnen	Eenoudergezinnen		
Totaal G32	134.729	112.232	22.497		
Totaal G4	70.295	58.557	11.738		
Totaal Nederland	533.000	444.000	89.000		
% G32 van Nederland	25,3%	25,3%	25,3%		
% G4 van Nederland	13,2%	13,2%	13,2%		

^{a)}De aantallen voor de individuele gemeenten en totalen voor de G32 en G4 zijn geraamd op basis van de landelijke cijfers en het bevolkingsaandeel van de betreffende gemeente in de totale bevolking van Nederland. Bronnen: Brancheorganisatie Kinderopvang (2010), Factsheet Kinderopvang 2011 - CBS (2011), Bevolking per regio op 1 januari 2011

3.7 Deelnemers per regeling

Op de volgende pagina's worden de deelnemers per regeling uitgesplitst naar gemeenten.

Tabel 3.8 – Totale AWBZ / WMO zorg en aantallen die worden getroffen door specifieke maatregelen⁸

Gemeente	Totaal AWBZ zorg ^{a)}	Aantallen die worden getroffen door maatregelen	
		Overheveling naar WMO ^{a)}	Maatregelen PGB ^{a)}
Alkmaar	4.937	1.263	737
Almelo	3.816	976	570
Almere	10.021	2.564	1.496
Amersfoort	7.705	1.971	1.150
Apeldoorn	8.210	2.101	1.226
Arnhem	7.783	1.991	1.162
Breda	9.177	2.348	1.370
Delft	5.135	1.314	767
Deventer	5.190	1.328	775
Dordrecht	6.245	1.598	932
Ede	5.691	1.456	850
Eindhoven	11.355	2.905	1.695
Emmen	5.743	1.469	857
Enschede	8.296	2.123	1.239
Groningen	9.986	2.555	1.491
Haarlem	7.919	2.026	1.182
Haarlemmermeer	7.536	1.928	1.125
Heerlen	4.689	1.200	700
Helmond	4.655	1.191	695
Hengelo	4.244	1.086	634
's-Hertogenbosch	7.400	1.893	1.105
Leeuwarden	4.985	1.275	744
Leiden	6.198	1.586	925
Lelystad	3.948	1.010	589
Maastricht	6.290	1.609	939
Nijmegen	8.632	2.209	1.289
Schiedam	3.980	1.018	594
Sittard-Geleen	4.983	1.275	744
Tilburg	10.840	2.774	1.618
Venlo	5.245	1.342	783
Zaanstad	7.723	1.976	1.153
Zoetermeer	6.408	1.640	957
Zwolle	6.326	1.619	944
Totaal G32	221.287	56.622	33.038
Totaal G4	115.456	29.542	17.237
Totaal NL	875.430	224.000	130.700
% G32 van NL	25,3%	25,3%	25,3%
% G4 van NL	13,2%	13,2%	13,2%

^{a)} De aantallen voor de individuele gemeenten zijn berekend op basis van de landelijke cijfers en het bevolkingsaandeel van de betreffende gemeente in de totale bevolking van Nederland.

⁸ Bronnen: Ministerie VWS (2011), Ambtelijke verkenning Cumulatieve effecten regeerakkoord / CBS Statline (2009), AWBZ zorg met verblijf / CBS Statline (2009), AWBZ zorg zonder verblijf / CBS Statline (2011), Bevolking per regio op 1/1/2011.

Tabel 3.9 – AWBZ / WMO zorg met verblijf⁹

Gemeente	Totaal ^{a)}	Waarvan...									
		Mannen ^{a)}	Vrouwen ^{a)}	Verpleging & verzorging ^{a)}	Gehandicapten-zorg ^{a)}	Geestelijke gezondheidszorg ^{a)}	18 tot 35 jaar ^{a)}	35 tot 50 jaar ^{a)}	50 tot 65 jaar ^{a)}	65 tot 80 jaar ^{a)}	80 jaar of ouder ^{a)}
Alkmaar	1.389	517	872	929	337	122	143	148	167	240	691
Almelo	1.073	399	674	718	261	95	110	114	129	185	534
Almere	2.819	1.049	1.770	1.886	684	248	290	300	340	486	1.403
Amersfoort	2.168	806	1.361	1.450	526	191	223	231	261	374	1.079
Apeldoorn	2.310	859	1.450	1.545	561	203	238	246	278	398	1.149
Arnhem	2.189	815	1.375	1.465	532	193	225	233	264	378	1.090
Breda	2.582	961	1.621	1.727	627	227	266	275	311	445	1.285
Delft	1.444	537	907	967	351	127	149	154	174	249	719
Deventer	1.460	543	917	977	354	129	150	155	176	252	727
Dordrecht	1.757	654	1.103	1.175	426	155	181	187	212	303	874
Ede	1.601	596	1.005	1.071	389	141	165	170	193	276	797
Eindhoven	3.194	1.188	2.006	2.137	776	281	329	340	385	551	1.590
Emmen	1.616	601	1.014	1.081	392	142	166	172	195	279	804
Enschede	2.334	868	1.465	1.562	567	206	240	248	281	403	1.161
Groningen	2.809	1.045	1.764	1.880	682	247	289	299	339	485	1.398
Haarlem	2.228	829	1.399	1.491	541	196	229	237	269	384	1.109
Haarlemmermeer	2.120	789	1.331	1.419	515	187	218	226	256	366	1.055
Heerlen	1.319	491	828	883	320	116	136	140	159	228	656
Helmond	1.309	487	822	876	318	115	135	139	158	226	652
Hengelo	1.194	444	750	799	290	105	123	127	144	206	594
's-Hertogenbosch	2.082	775	1.307	1.393	505	183	214	222	251	359	1.036
Leeuwarden	1.402	522	881	938	340	124	144	149	169	242	698
Leiden	1.744	649	1.095	1.167	423	154	179	186	210	301	868
Lelystad	1.111	413	697	743	270	98	114	118	134	192	553
Maastricht	1.769	658	1.111	1.184	430	156	182	188	213	305	881
Nijmegen	2.428	903	1.525	1.625	590	214	250	258	293	419	1.208
Schiedam	1.120	417	703	749	272	99	115	119	135	193	557
Sittard-Geleen	1.402	522	880	938	340	123	144	149	169	242	698
Tilburg	3.049	1.135	1.915	2.041	740	269	314	324	368	526	1.518
Venlo	1.476	549	927	987	358	130	152	157	178	255	734
Zaanstad	2.173	808	1.364	1.454	527	191	224	231	262	375	1.081
Zoetermeer	1.803	671	1.132	1.206	438	159	185	192	217	311	897
Zwolle	1.780	662	1.117	1.191	432	157	183	189	215	307	886
Totaal G32	62.252	23.162	39.090	41.655	15.113	5.483	6.404	6.624	7.504	10.740	30.980
Totaal G4	32.480	12.085	20.395	21.733	7.885	2.861	3.341	3.456	3.915	5.604	16.164
Totaal NL	246.275	91.630	154.645	164.790	59.790	21.690	25.335	26.205	29.685	42.490	122.560
% G32 van NL	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%
% G4 van NL	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%

^{a)} De aantallen voor de individuele gemeenten zijn berekend op basis van de landelijke cijfers en het bevolkingsaandeel van de betreffende gemeente in de totale bevolking van Nederland.

⁹ Bronnen: CBS Statline (2009), AWBZ zorg met verblijf / CBS Statline (2011), Bevolking per regio op 1/1/2011.

Tabel 3.10 – AWBZ / WMO zorg zonder verblijf¹⁰

Gemeente	Totaal ^{a)}	Waarvan...							
		Mannen ^{a)}	Vrouwen ^{a)}	Huishoudelijke verzorging ^{a)}	Persoonlijke verzorging ^{a)}	Verpleging ^{a)}	18 tot 65 jaar ^{a)}	65 tot 80 jaar ^{a)}	80 jaar of ouder ^{a)}
Alkmaar	3.548	1.055	2.493	2.425	1.914	1.042	656	1.246	1.646
Almelo	2.742	815	1.927	1.874	1.480	805	507	963	1.272
Almere	7.202	2.141	5.060	4.921	3.885	2.115	1.332	2.528	3.341
Amersfoort	5.537	1.646	3.891	3.784	2.987	1.626	1.024	1.944	2.569
Apeldoorn	5.900	1.754	4.146	4.032	3.183	1.733	1.092	2.071	2.738
Arnhem	5.593	1.663	3.930	3.822	3.018	1.642	1.035	1.963	2.595
Breda	6.595	1.961	4.634	4.507	3.558	1.937	1.220	2.315	3.060
Delft	3.690	1.097	2.593	2.522	1.991	1.084	683	1.295	1.712
Deventer	3.730	1.109	2.621	2.549	2.012	1.095	690	1.309	1.730
Dordrecht	4.488	1.334	3.153	3.067	2.421	1.318	830	1.575	2.082
Ede	4.090	1.216	2.874	2.795	2.207	1.201	757	1.436	1.898
Eindhoven	8.161	2.426	5.734	5.576	4.403	2.396	1.510	2.864	3.786
Emmen	4.127	1.227	2.900	2.820	2.227	1.212	764	1.449	1.915
Enschede	5.962	1.773	4.189	4.074	3.217	1.751	1.103	2.093	2.766
Groningen	7.177	2.134	5.043	4.904	3.872	2.107	1.328	2.519	3.330
Haarlem	5.691	1.692	3.999	3.889	3.071	1.671	1.053	1.998	2.641
Haarlemmermeer	5.416	1.610	3.805	3.701	2.922	1.590	1.002	1.901	2.513
Heerlen	3.370	1.002	2.368	2.303	1.818	990	623	1.183	1.564
Helmond	3.345	995	2.351	2.286	1.805	982	619	1.174	1.552
Hengelo	3.050	907	2.143	2.084	1.646	896	564	1.071	1.415
's-Hertogenbosch	5.318	1.581	3.737	3.634	2.869	1.562	984	1.867	2.467
Leeuwarden	3.582	1.065	2.517	2.448	1.933	1.052	663	1.257	1.662
Leiden	4.454	1.324	3.130	3.044	2.403	1.308	824	1.563	2.067
Lelystad	2.837	844	1.994	1.939	1.531	833	525	996	1.316
Maastricht	4.520	1.344	3.176	3.089	2.439	1.327	836	1.587	2.097
Nijmegen	6.203	1.845	4.359	4.239	3.347	1.822	1.148	2.177	2.878
Schiedam	2.860	850	2.010	1.954	1.543	840	529	1.004	1.327
Sittard-Geleen	3.581	1.065	2.517	2.447	1.932	1.052	663	1.257	1.662
Tilburg	7.790	2.316	5.474	5.324	4.203	2.288	1.441	2.735	3.615
Venlo	3.770	1.121	2.649	2.576	2.034	1.107	697	1.323	1.749
Zaanstad	5.551	1.650	3.900	3.793	2.995	1.630	1.027	1.948	2.575
Zoetermeer	4.605	1.369	3.236	3.147	2.484	1.352	852	1.616	2.137
Zwolle	4.546	1.352	3.194	3.107	2.453	1.335	841	1.596	2.109
Totaal G32	159.035	47.288	111.747	108.674	85.799	46.699	29.423	55.823	73.789
Totaal G4	82.976	24.672	58.304	56.701	44.766	24.365	15.351	29.125	38.499
Totaal NL	629.155	187.075	442.080	429.925	339.430	184.745	116.400	220.840	291.915
% G32 van NL	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%
% G4 van NL	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%

^{a)} De aantallen voor de individuele gemeenten zijn berekend op basis van de landelijke cijfers en het bevolkingsaandeel van de betreffende gemeente in de totale bevolking van Nederland.

¹⁰ Bronnen: CBS Statline (2009), AWBZ zorg zonder verblijf / CBS Statline (2011), Bevolking per regio op 1/1/2011.

Tabel 3.11 – Deelnemers aan de WWB regeling onderverdeeld naar geslacht en leeftijdscategorie¹¹

Gemeente	Totaal	Waarvan...						
		Mannen	Vrouwen	27 tot 35 jaar	35 tot 45 jaar	45 tot 55 jaar	55 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Alkmaar	1.700	660	1.050	220	350	410	470	250
Almelo	2.200	1.010	1.200	340	500	560	490	310
Almere	4.090	1.540	2.560	860	1.030	960	710	530
Amersfoort	2.480	1.000	1.480	390	610	620	470	380
Apeldoorn	2.380	1.040	1.350	380	670	620	490	220
Arnhem	5.480	2.610	2.870	750	1.350	1.510	1.250	620
Breda	3.420	1.490	1.930	550	730	890	820	440
Delft	2.600	1.160	1.450	420	620	720	570	280
Deventer	1.860	760	1.100	330	510	470	350	210
Dordrecht	3.260	1.490	1.770	580	750	820	660	450
Ede	1.230	530	700	220	280	310	240	180
Eindhoven	5.420	2.500	2.930	820	1.310	1.390	1.120	780
Emmen	2.440	1.000	1.440	450	640	690	530	120
Enschede	5.170	2.400	2.770	770	1.310	1.320	1.060	710
Groningen	7.500	3.910	3.590	1.470	1.990	2.060	1.610	360
Haarlem	2.620	1.240	1.380	370	630	660	630	320
Haarlemmermeer	1.310	570	740	210	330	320	290	170
Heerlen	3.860	1.840	2.020	740	940	1.050	820	310
Helmond	2.110	990	1.120	330	500	520	520	240
Hengelo	1.790	850	940	270	480	410	370	260
's-Hertogenbosch	2.840	1.230	1.610	450	650	750	670	330
Leeuwarden	3.130	1.560	1.560	640	830	800	680	170
Leiden	2.640	1.260	1.390	390	590	730	590	340
Lelystad	1.760	670	1.100	310	390	380	430	250
Maastricht	3.020	1.320	1.710	380	640	950	750	290
Nijmegen	5.220	2.420	2.810	790	1.260	1.330	1.240	600
Schiedam	2.210	960	1.250	440	540	540	430	260
Sittard-Geleen	2.400	1.060	1.340	350	560	720	570	190
Tilburg	5.000	2.250	2.760	950	1.270	1.270	970	530
Venlo	2.250	1.030	1.220	390	550	600	470	230
Zaanstad	2.490	1.010	1.480	380	630	640	530	320
Zoetermeer	2.410	810	1.610	330	590	580	520	390
Zwolle	2.440	1.010	1.430	460	670	620	490	210
Totaal G32	100.730	45.180	55.660	16.730	24.700	26.220	21.810	11.250
Totaal G4	98.700	46.870	51.820	13.880	22.130	25.490	20.980	16.050
Totaal NL	313.050	139.910	173.140	48.600	75.210	81.440	69.040	38.500
% G32 van NL	32,2%	32,3%	32,1%	34,4%	32,8%	32,2%	31,6%	29,2%
% G4 van NL	31,5%	33,5%	29,9%	28,6%	29,4%	31,3%	30,4%	41,7%

¹¹ Bron: CBS Statline (december 2010), Uitkeringen op grond van de WWB per gemeente

Tabel 3.12 – Deelnemers aan de WWB regeling onderverdeeld naar gezinssituatie en uitkeringsduur¹²

Gemeente	Totaal	Waarvan...				
		Alleenstaand	Alleenstaande ouder	(Echt)paar	Uitkeringsduur < 1 jaar	Uitkeringsduur > 1 jaar
Alkmaar	1.700	1.140	370	190	330	1.370
Almelo	2.200	1.240	420	540	430	1.780
Almere	4.090	2.230	1.250	590	940	3.160
Amersfoort	2.480	1.440	600	440	480	2.000
Apeldoorn	2.380	1.410	570	400	590	1.790
Arnhem	5.480	3.370	1.050	1.050	900	4.580
Breda	3.420	2.110	710	600	540	2.880
Delft	2.600	1.660	600	340	520	2.080
Deventer	1.860	1.080	450	310	410	1.450
Dordrecht	3.260	2.120	670	460	710	2.550
Ede	1.230	680	260	290	230	990
Eindhoven	5.420	3.390	1.160	880	860	4.560
Emmen	2.440	1.400	630	390	540	1.890
Enschede	5.170	2.930	1.080	1.130	850	4.320
Groningen	7.500	5.290	1.410	770	1.330	6.170
Haarlem	2.620	1.700	510	380	520	2.100
Haarlemmermeer	1.310	760	310	230	220	1.090
Heerlen	3.860	2.560	770	520	730	3.130
Helmond	2.110	1.190	430	490	370	1.750
Hengelo	1.790	1.080	330	370	340	1.450
's-Hertogenbosch	2.840	1.750	580	490	560	2.280
Leeuwarden	3.130	2.120	620	380	820	2.310
Leiden	2.640	1.680	520	440	530	2.120
Lelystad	1.760	1.060	430	260	450	1.320
Maastricht	3.020	1.920	590	510	460	2.560
Nijmegen	5.220	3.330	1.040	850	870	4.350
Schiedam	2.210	1.270	560	380	450	1.760
Sittard-Geleen	2.400	1.490	470	440	430	1.970
Tilburg	5.000	3.100	1.140	760	1.150	3.850
Venlo	2.250	1.280	510	450	350	1.900
Zaanstad	2.490	1.500	610	380	590	1.900
Zoetermeer	2.410	1.310	700	400	570	1.840
Zwolle	2.440	1.480	620	350	440	2.000
Totaal G32	100.730	62.070	21.970	16.460	19.510	81.250
Totaal G4	98.700	63.620	19.380	15.660	16.510	82.190
Totaal NL	313.050	193.070	67.520	51.870	60.540	252.510
% G32 van NL	32,2%	32,1%	32,5%	31,7%	32,2%	32,2%
% G4 van NL	31,5%	33,0%	28,7%	30,2%	27,3%	32,5%

¹² Bron: CBS Statline (december 2010), Uitkeringen op grond van de WWB per gemeente

Tabel 3.13 – Deelnemers aan de WIJ regeling¹³

Gemeente	Totaal ^{a)}
Alkmaar	50
Almelo	440
Almere	770
Amersfoort	250
Apeldoorn	490
Arnhem	700
Breda	480
Delft	280
Deventer	250
Dordrecht	430
Ede	190
Eindhoven	690
Emmen	750
Enschede	1.030
Groningen	1.360
Haarlem	320
Haarlemmermeer	200
Heerlen	780
Helmond	540
Hengelo	230
's-Hertogenbosch	460
Leeuwarden	670
Leiden	290
Lelystad	220
Maastricht	380
Nijmegen	690
Schiedam	330
Sittard-Geleen	440
Tilburg	870
Venlo	360
Zaanstad	260
Zoetermeer	260
Zwolle	440
Totaal G32	15.900
Totaal G4	5.340
Totaal NL	43.630
% G32 van NL	36,4%
% G4 van NL	12,2%

a) Het aantal deelnemers aan de WIJ regeling is ingeschat op basis van de volgende berekening:

Totale WWB & WIJ uitkeringen – Uitkeringen op grond van de WWB (Cijfers december 2010)

¹³ Bronnen: CBS Statline (december 2010), Uitkeringen op grond van de WWB per gemeente / CBS Statline (december 2010), WWB & WIJ uitkeringen

Wet Wajong

Tabel 3.14 – Deelnemers Wet Wajong¹⁴

Gemeente	Totaal	Waarvan...										
		Mannen	Vrouwen	Deels arbeidsongeschikt	Volledig arbeids- ongeschikt	< 25 jaar	25 tot 34 jaar	35 tot 44 jaar	45 tot 54 jaar	55 tot 64 jaar	Uitkeringsduur < 5 jaar	Uitkeringsduur > 5 jaar
Alkmaar	1.480	810	670	80	1.400	1.400	447	456	287	197	93	541
Almelo	1.417	757	660	55	1.362	1.362	449	383	268	215	102	466
Almere	1.760	939	821	68	1.692	1.692	799	522	225	150	64	811
Amersfoort	1.693	903	790	54	1.639	1.639	547	531	300	200	115	563
Apeldoorn	2.662	1.509	1.153	67	2.595	2.595	796	621	434	375	436	803
Arnhem	3.155	1.806	1.349	123	3.032	3.032	975	874	577	474	255	1.262
Breda	1.814	972	842	59	1.755	1.755	610	506	296	255	147	684
Delft	1.025	589	436	40	985	985	305	258	192	151	119	367
Deventer	1.614	872	742	56	1.558	1.558	533	466	295	230	90	564
Dordrecht	1.298	689	609	43	1.255	1.255	496	369	173	150	110	521
Ede	1.667	892	775	69	1.598	1.598	508	419	279	292	169	562
Eindhoven	2.561	1.434	1.127	99	2.462	2.462	732	730	499	372	228	708
Emmen	1.680	959	721	55	1.625	1.625	495	411	365	258	151	533
Enschede	3.169	1.769	1.400	80	3.089	3.089	910	1.016	608	434	201	994
Groningen	3.319	1.837	1.482	134	3.185	3.185	1.045	989	610	407	268	1.230
Haarlem	1.608	903	705	85	1.523	1.523	410	397	327	292	182	536
Haarlemmermeer	1.229	661	568	63	1.166	1.166	348	324	228	177	152	364
Heerlen	1.840	1.036	804	57	1.783	1.783	560	461	353	290	176	567
Helmond	1.025	557	468	40	985	985	410	286	160	102	67	357
Hengelo	1.347	778	569	59	1.288	1.288	452	467	228	148	52	450
's-Hertogenbosch	1.966	1.127	839	65	1.901	1.901	618	483	351	350	164	647
Leeuwarden	1.590	919	671	58	1.532	1.532	504	456	289	218	123	551
Leiden	1.435	764	671	61	1.374	1.374	445	444	234	187	125	542
Lelystad	1.139	605	534	45	1.094	1.094	433	371	184	101	50	446
Maastricht	2.050	1.069	981	64	1.986	1.986	549	526	368	373	234	616
Nijmegen	2.888	1.539	1.349	145	2.743	2.743	875	786	478	488	261	1.163
Schiedam	766	423	343	18	748	748	271	213	126	92	64	278
Sittard-Geleen	1.606	938	668	41	1.565	1.565	409	399	308	318	172	427
Tilburg	2.689	1.396	1.293	86	2.603	2.603	704	617	507	544	317	687
Venlo	1.100	610	490	41	1.059	1.059	384	265	175	179	97	360
Zaanstad	1.545	794	751	43	1.502	1.502	509	434	311	200	91	546
Zoetermeer	1.108	601	507	37	1.071	1.071	447	336	166	101	58	439
Zwolle	2.329	1.290	1.039	88	2.241	2.241	761	726	452	251	139	901
Totaal G32	59.574	32.747	26.827	2.178	57.396	57.396	18.736	16.542	10.653	8.571	5.072	20.486
Totaal G4	64.556	35.432	29.124	2.346	62.210	20.453	18.038	11.582	9.123	5.360	22.372	42.184
Totaal NL	204.230	113.767	90.463	7.243	196.987	196.987	61.461	52.946	37.822	31.887	20.113	64.312
% G32 van NL	29,2%	28,8%	29,7%	30,1%	29,1%	29,1%	30,5%	31,2%	28,2%	26,9%	25,2%	31,9%
% G4 van NL	31,6%	31,1%	32,2%	32,4%	31,6%	33,3%	34,1%	30,6%	28,6%	26,6%	34,8%	30,1%

¹⁴ Bron: Atlas SV 2010, Regionale informatie sociale verzekeringen

Tabel 3.15 – Deelnemers aan de WSW regeling en wachtlijsten¹⁵

Gemeente	Totaal	Waarvan...			
		Beschutte arbeid (dienstbetrekking bij gemeente)	Detachering (dienstbetrekking bij gemeente)	Dienstbetrekking bij reguliere werkgever	Omvang wachtlijst
Alkmaar	462	343	92	27	155
Almelo	789	508	226	55	145
Almere	467	348	73	46	151
Amersfoort	960	910	8	42	217
Apeldoorn	1.061	670	322	69	235
Arnhem	1.397	1.215	162	20	299
Breda	1.137	917	185	35	288
Delft	617	488	118	11	64
Deventer	857	269	501	87	193
Dordrecht	1.017	751	214	52	210
Ede	459	322	126	11	108
Eindhoven	1.454	821	536	97	268
Emmen	1.432	1.191	197	44	291
Enschede	1.855	865	949	41	479
Groningen	1.485	1.063	300	122	368
Haarlem	813	700	106	7	159
Haarlemmermeer	398	248	134	16	44
Heerlen	1.469	951	432	86	337
Helmond	879	136	652	91	208
Hengelo	559	331	217	11	146
's-Hertogenbosch	1.153	840	259	54	264
Leeuwarden	607	545	37	25	155
Leiden	908	665	210	33	112
Lelystad	286	240	33	13	132
Maastricht	1.166	824	297	45	297
Nijmegen	1.215	483	685	47	227
Schiedam	542	483	54	5	132
Sittard-Geleen	928	693	222	13	190
Tilburg	1.615	1.251	292	72	340
Venlo	707	578	85	44	134
Zaanstad	509	334	142	33	131
Zoetermeer	391	308	68	15	72
Zwolle	683	456	226	1	143
Totaal G32	30.277	20.747	8.160	1.370	6.694
Totaal G4	9.421	6.083	2.590	748	1.982
Totaal NL	102.918	72.447	24.961	5.510	20.515
% G32 van NL	29,4%	28,6%	32,7%	24,9%	32,6%
% G4 van NL	9,2%	8,4%	10,4%	13,6%	9,7%

¹⁵ Bron: Ministerie SZW, Gemeenteloket (t/m 30 juni 2010)

Jeugdzorg

Tabel 3.16a – Cliënten aantal Jeugdzorg¹⁶

	Aanmeldingen bureau Jeugdzorg	Geaccepteerde meldingen	Jeugd- bescherming	Jeugd- reclassering	Jeugd- en opvoedhulp	Jeugdzorg Plus	Jeugd GGZ	Jeugd LGV	AMIK
Alkmaar	568	360	288	131	573	18	894	73	335
Almelo	439	278	222	101	443	14	691	57	259
Almere	1.153	730	584	265	1.163	37	1.814	149	680
Amersfoort	886	562	449	204	894	28	1.395	114	523
Apeldoorn	944	598	478	217	952	30	1.486	122	557
Arnhem	895	567	453	206	903	29	1.409	116	528
Breda	1.056	669	535	243	1.065	34	1.662	136	623
Delft	591	374	299	136	596	19	930	76	349
Deventer	597	378	302	137	602	19	940	77	352
Dordrecht	718	455	364	165	724	23	1.131	93	424
Ede	655	415	332	151	660	21	1.030	85	386
Eindhoven	1.306	828	662	301	1.317	42	2.056	169	771
Emmen	661	419	335	152	666	21	1.040	85	390
Enschede	954	605	483	220	962	30	1.502	123	563
Groningen	1.149	728	582	265	1.158	37	1.808	148	678
Haarlem	911	577	461	210	919	29	1.434	118	538
Haarlemmermeer	867	549	439	200	874	28	1.364	112	512
Heerlen	539	342	273	124	544	17	849	70	318
Helmond	535	339	271	123	540	17	843	69	316
Hengelo	488	309	247	112	492	16	768	63	288
's-Hertogenbosch	851	539	431	196	858	27	1.340	110	502
Leeuwarden	573	363	290	132	578	18	902	74	338
Leiden	713	452	361	164	719	23	1.122	92	421
Lelystad	454	288	230	105	458	14	715	59	268
Maastricht	723	458	366	167	730	23	1.139	93	427
Nijmegen	993	629	503	229	1.001	32	1.563	128	586
Schiedam	458	290	232	105	462	15	721	59	270
Sittard-Geleen	573	363	290	132	578	18	902	74	338
Tilburg	1.247	790	632	287	1.258	40	1.963	161	736
Venlo	603	382	306	139	608	19	950	78	356
Zaanstad	888	563	450	205	896	28	1.398	115	524
Zoetermeer	737	467	373	170	743	23	1.160	95	435
Zwolle	728	461	369	168	734	23	1.145	94	430
Totaal G32	25.452	16.130	12.894	5.862	25.672	811	40.065	3.286	15.025
Totaal G4	13.279	8.416	6.727	3.058	13.394	423	20.904	1.715	7.839
Totaal NL	100.690	63.810	51.010	23.190	101.56	3.210	158.500	13.000	59.440
% G32 van NL	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%
% G4 van NL	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%

a) De aantallen voor de individuele gemeenten zijn berekend op basis van de landelijke cijfers en het bevolkingsaandeel van de betreffende gemeente in de totale bevolking van Nederland.

¹⁶ Bronnen: Sociaal cultureel planbureau (2011), Jeugdzorg in groeifase.

Tabel 3.17b – Jeugdzorg ' Niet thuiswonenden' ¹⁷

Gemeente	Totaal niet-thuiswonenden	Waarvan...			
		Pleegzorg	Verlief 24 –uurs Jeugdzorg residentieel	Jeugdzorg Plus (gesloten Jeugdzorg)	Jeugd GGZ residentieel
Alkmaar	242	123	65	18	36
Almelo	187	95	50	14	28
Almere	491	249	132	37	74
Amersfoort	377	191	101	28	57
Apeldoorn	402	204	108	30	60
Arnhem	381	193	102	29	57
Breda	450	228	121	34	67
Delft	252	127	68	19	38
Deventer	254	129	68	19	38
Dordrecht	306	155	82	23	46
Ede	279	141	75	21	42
Eindhoven	556	282	150	42	83
Emmen	281	143	76	21	42
Enschede	406	206	109	30	61
Groningen	489	248	131	37	73
Haarlem	388	197	104	29	58
Haarlemmermeer	369	187	99	28	55
Heerlen	230	116	62	17	34
Helmond	228	116	61	17	34
Hengelo	208	105	56	16	31
's-Hertogenbosch	363	184	97	27	54
Leeuwarden	244	124	66	18	37
Leiden	304	154	82	23	46
Lelystad	193	98	52	14	29
Maastricht	308	156	83	23	46
Nijmegen	423	214	114	32	63
Schiedam	195	99	52	15	29
Sittard-Geleen	244	124	66	18	37
Tilburg	531	269	143	40	80
Venlo	257	130	69	19	39
Zaanstad	378	192	102	28	57
Zoetermeer	314	159	84	23	47
Zwolle	310	157	83	23	46
Totaal G32	10.842	5.492	2.914	811	1.625
Totaal G4	5.657	2.865	1.520	423	848
Totaal NL	42.891	21.727	11.527	3.209	6.428
% G32 van NL	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%
% G4 van NL	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%

¹⁷ Bron: Yperen, T.A. van & Woudenberg, A. van (2011). *Werk in uitvoering. Bouwen aan het nieuwe jeugdstelsel*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut

Kinderopvang

Tabel 3.18 – Aantal cliënten kinderopvang¹⁸

Gemeente	Totaal aantal kinderen ^{a)}	Waarvan...				Totaal aantal huishoudens ^{a)}	Waarvan...	
		Kinderopvang (0 t/m 3 jaar) ^{a)}	Buiten / Naschoolse opvang (4 t/m 11 jaar) ^{a)}	Gastouderopvang (0 t/m 3 jaar) ^{a)}	Gastouderopvang (4 t/m 11 jaar) ^{a)}		Tweeoudergezinnen ^{a)}	Eenoudergezinnen ^{a)}
Alkmaar	4.636	2.121	1.777	423	316	3.006	2.504	502
Almelo	3.583	1.639	1.373	327	244	2.323	1.935	388
Almere	9.409	4.304	3.606	859	641	6.101	5.082	1.019
Amersfoort	7.235	3.309	2.772	660	493	4.691	3.908	783
Apeldoorn	7.709	3.526	2.954	703	525	4.999	4.164	835
Arnhem	7.308	3.343	2.800	667	498	4.738	3.947	791
Breda	8.617	3.942	3.302	786	587	5.587	4.654	933
Delft	4.821	2.205	1.848	440	328	3.126	2.604	522
Deventer	4.873	2.229	1.867	445	332	3.160	2.632	528
Dordrecht	5.864	2.682	2.247	535	399	3.802	3.167	635
Ede	5.344	2.445	2.048	488	364	3.465	2.887	579
Eindhoven	10.662	4.877	4.086	973	726	6.913	5.759	1.154
Emmen	5.392	2.466	2.066	492	367	3.496	2.913	584
Enschede	7.790	3.563	2.985	711	531	5.051	4.208	843
Groningen	9.376	4.289	3.593	856	639	6.080	5.065	1.015
Haarlem	7.436	3.401	2.850	678	507	4.822	4.016	805
Haarlemmermeer	7.076	3.237	2.712	646	482	4.588	3.822	766
Heerlen	4.403	2.014	1.687	402	300	2.855	2.378	477
Helmond	4.371	1.999	1.675	399	298	2.834	2.361	473
Hengelo	3.985	1.823	1.527	364	271	2.584	2.153	431
's-Hertogenbosch	6.948	3.178	2.663	634	473	4.505	3.753	752
Leeuwarden	4.680	2.141	1.794	427	319	3.035	2.528	507
Leiden	5.819	2.662	2.230	531	396	3.773	3.143	630
Lelystad	3.707	1.696	1.421	338	253	2.404	2.002	401
Maastricht	5.906	2.701	2.263	539	402	3.829	3.190	639
Nijmegen	8.105	3.707	3.106	739	552	5.255	4.378	878
Schiedam	3.737	1.709	1.432	341	255	2.423	2.018	405
Sittard-Geleen	4.679	2.140	1.793	427	319	3.034	2.527	507
Tilburg	10.178	4.656	3.900	929	693	6.600	5.498	1.102
Venlo	4.925	2.253	1.887	449	336	3.193	2.660	533
Zaanstad	7.252	3.317	2.779	662	494	4.702	3.917	785
Zoetermeer	6.017	2.752	2.306	549	410	3.901	3.250	651
Zwolle	5.940	2.717	2.276	542	405	3.851	3.208	643
Totaal G32	207.781	95.043	79.624	18.958	14.155	134.729	112.232	22.497
Totaal G4	108.409	49.589	41.544	9.891	7.386	70.295	58.557	11.738
Totaal NL	822.000	376.000	315.000	75.000	56.000	533.000	444.000	89.000
% G32 van NL	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%	25,3%
% G4 van NL	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%	13,2%

^{a)} De aantallen voor de individuele gemeenten zijn berekend op basis van de landelijke cijfers en het bevolkingsaandeel van de betreffende gemeente in de totale bevolking van Nederland.

¹⁸ Bron: Brancheorganisatie Kinderopvang, Factsheet Kinderopvang 2010

4. Casestudies

Organisatie / Gemeente	Doel van de case studie	Betrokken regelingen uit onderzoek	Huishoudtype	Inkomen nu	Inkomen straks	Vershil situatie nu en straks	Sprake van stapelingseffecten? Welke regelingen?
Onbekend	Het in beeld brengen van de inkomensgevolgen van de invoering van het huishoudinkomen in de WWB.	<ul style="list-style-type: none"> • WWB • WIJ 	Paar met WWB en 1 inwonend kind >= 23 jaar met WIJ.	€1.950	€1.300	€650 achteruit	WWB & WIJ
			Paar met WWB en 2 inwonende kinderen >= 23 jaar met WIJ.	€2.730	€1.300	€1.430 achteruit	WWB & WIJ
			Oma met AOW + pensioen (totaal €900) woont in bij haar dochter + schoonzoon met WWB.	€2.070	€1.300	€770 achteruit	-
			Oma met gekorte AOW/AIO (€400 + €600) woont in bij dochter en schoonzoon met inkomen €1.400.	€2.400	€1.800	€600 achteruit	-
			Oma met gekorte AOW/AIO (€400 + €500) woont in bij dochter en schoonzoon met inkomen van €1.400 met een inwonende zoon >=24 jaar met WIJ.	€3.080	€1.800	€1.280 achteruit	-
Gemeente X	Het in beeld brengen van de inkomensgevolgen van de invoering van het huishoudinkomen in de WWB.	<ul style="list-style-type: none"> • WWB • WIJ 	Echtpaar met bijstandsuitkering en 2 inwonende kinderen van 21 en 24 jaar. Beide kinderen ontvangen een WIJ uitkering.	€2.496	1.314	€1.182 achteruit	WWB & WIJ
			Zie bovenstaande case. Het oudste kind heeft nu een baantje (netto €300). Het jongste kind ontvangt een WIJ uitkering.	€2.496	€1.314	€1.182 achteruit	WWB & WIJ
			Echtpaar met een inkomen van €1.900 (netto). Twee inwonende kinderen van 23 en 24 jaar die	€2.520	€2.520	Ongewijzigd	-

Organisatie / Gemeente	Doel van de case studie	Betrokken regelingen uit onderzoek	Huishoudtype	Inkomen nu	Inkomen straks	Verschil situatie nu en straks	Sprake van stapelingseffecten? Welke regelingen?
			beide studeren en geen bijbanen hebben.				
			Zie bovenstaande case. Het oudste kind heeft nu een baantje voor netto €300.	€2.520	€2.820	€300 vooruit	-
			Weduwe met een weduwepensioen (€800) en een bijbaan in de zorg (netto €400). Een inwonend kind met een WIJ uitkering van netto €657.	€1.857	Eerste zes maanden €1.414 Daarna: €1.314	Eerste zes maanden: 443 achteruit Daarna: 543 achteruit	-
			Vrouw met bijstandsuitkering en epilepsie. Zoon met bijbaan (€500) en aanvullende WIJ uitkering	€1.314 (WWB 657, bijbaan 500, WIJ 157)	1.314 (bijbaan 500, aanvulling WWB 814)	Ongewijzigd	WWB, Wij
			Zie bovenstaande case. Zoon heeft nu een volledige baan met inkomen €1.400	€1.314 (WWB 657, bijbaan 500, WIJ 157)	1.400 (baan 1.400, aanvulling WWB 0)	+86	-
			Echtpaar met bijstandsuitkering en 4 kinderen. Een kind heeft een WIJ uitkering en drie kinderen hebben bijbaantjes (totaal 1.700)	3.139 (WWB 1182 + inkomen kinderen 1.700 + WIJ uitkering 257)	1.957 (inkomen kinderen inclusief aanvulling WIJ)	-1.182	WWB, WIJ
Ministerie VWS	Verkenning van mogelijke ongewenste cumulatieve effecten van de maatregelen uit het Regeerakkoord voor specifieke groepen.	<ul style="list-style-type: none"> • AWBZ (overheveling begeleiding naar WMO, IQ maatregel, PGB) • Jeugdzorg • WWNV • WWB 	Zwakbegaafden (IQ 70-85), zowel jongeren als volwassenen, met ernstige bijkomende problematiek die per 2013 geen aanspraak meer hebben op de AWBZ-zorg.	-	-	-	<ul style="list-style-type: none"> • IQ-maatregel in de AWBZ. • Overheveling van begeleiding vanuit AWBZ naar WMO. • WWNV.
			Cumulatie bij de groep van jongeren met psychische en gedragsproblematiek, waaronder jongeren met ADHD en autisme.	-	-	-	<ul style="list-style-type: none"> • Overheveling van begeleiding vanuit AWBZ naar WMO. • Houdbaar PGB. • Decentralisatie

Organisatie / Gemeente	Doel van de case studie	Betrokken regelingen uit onderzoek	Huishoudtype	Inkomen nu	Inkomen straks	Vershil situatie nu en straks	Sprake van stapelingseffecten? Welke regelingen?
							Jeugdzorg. • WwNV.
			Multiprobleemhuishoudens	-	-	-	Verschillende mogelijkheden.
Gemeente Amsterdam	Cumulatieve effecten van bezuinigingen voor jeugdigen in de gemeente Amsterdam.	<ul style="list-style-type: none"> • AWBZ – IQ • Begeleiding vanuit WMO • PGB korting van 3% • Eigen bijdrage Jeugdzorg 	Jongeren met een lichtverstandelijke handicap (4-12 jarigen)	Verskil nu en straks: <ul style="list-style-type: none"> • Geen aanspraak meer op AWBZ-zorg voor jeugdigen met een IQ 70-85. • Minder mogelijkheden voor begeleiding vanuit WMO. • Hogere drempel voor vrijwillige uithuisplaatsing. 			AWBZ, WMO, Jeugdzorg
			Jongeren met een lichtverstandelijke handicap (12-23 jarigen)	Verskil nu en straks: <ul style="list-style-type: none"> • Geen aanspraak meer op AWBZ-zorg voor jeugdigen met een IQ 70-85. • Minder mogelijkheden voor begeleiding vanuit WMO. • Meer jonggehandicapten in de bijstand (WwNV) • Minder mogelijkheden in te stromen in de WSW. 			AWBZ, WMO, Wajong, WSW
			Jongeren met psychiatrische problematiek (4-12 jarigen)	Verskil nu en straks: Hogere drempel voor vrijwillige uithuisplaatsing.			-
			Jongeren met psychiatrische problematiek (12-23 jarigen)	Verskil nu en straks: <ul style="list-style-type: none"> • Hogere drempel voor vrijwillige uithuisplaatsing. • Meer jongeren in de bijstand ipv Wajong (WwNV). • Minder mogelijkheden in te stromen in de WSW. 			Jeugdzorg, Wajong, WSW
			Risico / Criminele jongeren (4-12 jarigen)	Verskil nu en straks: Minder ondersteuning vanuit Jeugdzorg			-
			Risico / Criminele jongeren (12-23 jarigen)	Verskil nu en straks: <ul style="list-style-type: none"> • Minder ondersteuning vanuit Jeugdzorg • Minder budget mogelijkheden voor re-integratie. 			Jeugdzorg & WwNV
Gemeente Almelo 'In de val. Een onderzoek naar de	De gemeenteraad van Almelo inzicht verschaffen in de omvang van de armoedeval van Wwb-cliënten in Almelo. De	<ul style="list-style-type: none"> • Wwb 	Alleenstaande ouder met bijstandsuitkering	€ 20.727 per jaar	€ 14.087 per jaar	€ 6.640 per jaar	<u>Inkomensondersteunende regelingen</u> Bovenlokaal: huurtoeslag,

Organisatie / Gemeente	Doel van de case studie	Betrokken regelingen uit onderzoek	Huishoudtype	Inkomen nu	Inkomen straks	Verschil situatie nu en straks	Sprake van stapelingseffecten? Welke regelingen?
armoedeval van Almelose Wwb-cliënten'	probleemstelling van het onderzoek is 'In welke mate dragen inkomensondersteunende regelingen van de gemeente Almelo bij aan de armoedeval van Wwb-cliënten?'						zorgtoeslag, kwijtschelding waterschapslasten Lokaal: bijzondere bijstand, maatschappelijke participatie, kwijtschelding gemeentelijke belastingen en heffingen, langdurigheidstoeslag
			Alleenstaande met bijstandsuitkering	€ 14.721 per jaar	€ 10.957 per jaar	€ 3.764 per jaar	<u>Inkomensondersteunende regelingen</u> Bovenlokaal: huurtoeslag, zorgtoeslag, kwijtschelding waterschapslasten Lokaal: bijzondere bijstand, maatschappelijke participatie, kwijtschelding gemeentelijke belastingen en heffingen, langdurigheidstoeslag
			Paar met kinderen met bijstandsuitkering	€ 23.225 per jaar	€ 15.652 per jaar	€ 7.573 per jaar	
			Paar zonder kinderen met bijstandsuitkering	€ 20.951 per jaar	€ 15.652 per jaar	€ 5.299 per jaar	
			Alle huishoudens	-	-	€ 110 per jaar (stijging premie basisverzekering)	-

Organisatie / Gemeente	Doel van de case studie	Betrokken regelingen uit onderzoek	Huishoudtype	Inkomen nu	Inkomen straks	Vershil situatie nu en straks	Sprake van stapelingseffecten? Welke regelingen?
Gemeente Almelo 'Stapeling effecten bezuinigingen sociaal domein'	Betekenis van aangekondigde bezuinigingsmaatregelen die het sociale domein raken – inclusief de mate waarin er eventueel sprake is van een cumulatie van effecten – scherper in beeld brengen voor raad en college van gemeente Almelo	<ul style="list-style-type: none"> • Wwb • Wajong • WSW • AWBZ • Gemeentelijk minimabeleid • WW • Heffingskorting minimumloon • Wet Inburgering • Kinderbijslag • Basisverzekering ziektekosten 	Huishoudens met risicokinderen	-	-	-	Minder geld voor speciaal onderwijs + Kinderopvang duurder + Beperking PGB + Stijging premie basisverzekering + Instroom WSW beperkt + Instroom Wajong beperkt
			Risico/probleemjongeren	-	-	€ 3.400	Eigen bijdrage onder toezichtstelling door Jeugdzorg
			Ouderen	-	-	-	Minder begeleiding vanuit AWBZ + Betalen huur voor intramurale zorg + Stijging premie basisverzekering
			Licht verstandelijk gehandicapten	-	-	-	Instroom WSW beperkt, recht op zorg voor licht verstandelijk gehandicapten met een IQ tussen 70 en 85 vervalt

Organisatie / Gemeente	Doel van de case studie	Betrokken regelingen uit onderzoek	Huishoudtype	Inkomen nu	Inkomen straks	Vershil situatie nu en straks	Sprake van stapelingseffecten? Welke regelingen?
			-	-	-	-	-
Gemeente Helmond, 'Maatregelen die gevolgen (kunnen) hebben voor minima	Een opsomming maken van beleids- en wetswijzigingen die het gevolg zijn van de economische crisis, het nieuwe regeerakkoord en gemeentelijke maatregelen en de mogelijke gevolgen ervan voor minima (geen case study)	<ul style="list-style-type: none"> • Participatiebudget / Wwb • WWNV (WWB/WIJ, Wajong, Wsw) • Schuldhulpverlening • Inkomensonderstevende regelingen (gemeentelijk) • Kinderopvangregeling 	Alleenstaande onder de 65 jaar			€ 296	1, 2, 3, 6
Minima-effectrapportage gemeente Venlo. De invloed van gemeentelijke maatregelen op de financiële positie van inwoners met lage inkomens	Inzicht geven in de koopkracht van de armste groepen in de gemeente Venlo en in de effecten van landelijke en gemeentelijke maatregelen daarop	Geen: gemeentelijke regelingen voor inkomensondersteuning staan centraal.	Alleenstaande, 65 jaar of ouder			€ 296	1, 2, 3, 6
			Eenoudergezin met twee jonge kinderen (3 en 5 jaar)			€ 496	1,2,3,5,6
			Eenoudergezin met twee oudere kinderen (14 en 16 jaar)			€ 796	1,2,3,5,6
			Echtpaar met twee jonge kinderen (3 en 5 jaar)			€ 546	1,2,3,5,6
			Echtpaar met twee oudere kinderen (14 en 16 jaar)			€ 846	1,2,3,5,6
			Echtpaar jonger dan 65 jaar			€ 346	1,2,3,6
			Echtpaar, 65 jaar of ouder			€ 346	1,2,3,4,6

5 Instrumenten en methoden voor monitoring effecten

5.1 Inleiding

Er staan de steden diverse mogelijkheden ter beschikking om de effecten van stapeling in kaart te brengen. Bestanden van de verschillende regelingen kunnen worden gekoppeld (paragraaf 5.2), er zijn bestaande instrumenten om effecten van beleid en stapeling in beeld te brengen (par. 5.3) en inzicht kan worden verkregen in de mogelijke toekomstige effecten van stapeling door middel van monitoring (par. 5.4). In de diverse paragrafen zijn aanbevelingen van de auteurs opgenomen over de drie genoemde mogelijkheden.

5.2 Koppelen van bestanden

Door het koppelen van bestanden van gemeenten (Basisadministratie, WWB, WIJ, WSW, WMO, jeugdzorg), UWV (Wajong, WAO, WIA), zorgkantoren (AWBZ), provincie (jeugdzorg), onderwijs (speciaal en aangepast onderwijs) en Belastingdienst kunnen gemeenten redelijk nauwkeurig vaststellen bij welke personen en in welke huishoudens de stapelingseffecten zich gaan voordoen. Er zijn echter allerlei praktische beperkingen om dit te realiseren. De vervuiling in bestanden, het ontbreken van een koppelingsvariabele in sommige bestanden, de privacybescherming en de hoeveelheid werk die het vergt, maken het (op korte termijn) praktisch onmogelijk om dit te realiseren. Bovendien zouden alle gegevens up-to-date moeten zijn om conclusies te kunnen baseren op de gegevens. Verder is het inzicht altijd een statisch beeld uit het verleden. Door gebeurtenissen en gedragsveranderingen kan de feitelijke situatie van personen en huishoudens weer in belangrijke mate afwijken van het eerder verkregen statische beeld. Omdat ook de hoeveelheid werk niet opweegt tegen de relatief kleine groepen personen en huishoudens die met een aanzienlijke stapeling te maken hebben, is een integrale integratie van de bestanden van gemeente, UWV, zorgkantoren e.d. niet aan te raden.

Wel is het verstandig om de bestanden van de gemeente zelf op korte termijn te koppelen omdat deze koppeling als een nulmeting een belangrijke rol kan vervullen in het monitoren van de effecten van stapeling voor burgers en huishoudens. Enkele G32-steden hebben al eerste stappen gezet (o.a. Deventer en Enschede). Uit een eerste analyse door de gemeente Deventer blijkt dat circa 10 procent van de huishoudens met een WWB uitkering ook gebruik maken van de WMO. Uit de analyse van de gemeente Enschede blijkt dat voor 200 tot 400 huishoudens de invoering van de huishoudtoets direct leidt tot een inkomenseffect (0,3 tot 0,5% van het totale aantal huishoudens in Enschede).

Een alternatieve weg is om analyses te laten verrichten met het Sociaal Statistisch Bestand van het CBS of met de instrumenten van NIBUD (Minimum Effectrapportage) en COELO (LOKOSIM). In dit bestand of ten behoeve van de toepassing van deze instrumenten zijn bestanden gekoppeld. Ook is denkbaar om bij Stichting Inlichtingenbureau te onderzoeken in welke mate de Stichting in staat is om exemplarische stapelingshuishoudens en aantallen huishoudens aan te rekenen.

5.3 Schatten van aantallen

Op dit moment bestaat redelijk inzicht in het soort burgers en huishoudens waarbij de stapelingseffecten zich in belangrijke mate gaan voordoen. Het betreft huishoudens met één of meerdere uitkeringen, multiprobleem huishoudens, huishoudens met een inwonende ouder met aanvullende bijstand, zwakbegaafden met ernstige bijkomende problematiek, jongeren met psychische en gedragsproblematiek, ouderen die gebruik maken van zorg met minimuminkomens en gezinnen met kinderen met minimuminkomens die gebruik maken van kinderopvang, zorg en huurtoeslag.

Op anekdotische wijze zijn de effecten te beschrijven en te ramen. Echter waar het in belangrijke mate momenteel aan ontbreekt, is inzicht in het aantal burgers en huishoudens in de afzonderlijke steden en in de G32 steden. Daarmee kunnen alle voorbeelden van inkomensdalingen van tientallen procenten, waardoor mensen in problemen gaan komen, de problemen niet meer kunnen oplossen en uiteindelijk een ondraaglijke zorg worden voor de gemeente als eerste overheid terzijde geschoven worden. Het is dan ook van het allergrootste belang dat de steden prioriteit geven aan het ramen van het aantal huishoudens dat getroffen wordt door de stapeling. Op grond van deze inzichten valt ook beleidsmatig en politiek te bepalen of de problemen beheersbaar zijn (enkele gevallen) of onbeheersbaar (honderden/duizenden gevallen). Het valt te overwegen om als G32 het Centraal Bureau voor de Statistiek (Centrum voor Beleidsonderzoek) een gezamenlijke opdracht te geven om vanuit het Sociaal Statistisch Bestand *het aantal* potentiële probleemhuishoudens in kaart te laten brengen.

5.4 Gebruik van beschikbare instrumenten

Voor gemeenten is het belangrijk om zicht te hebben op sociaaleconomische ontwikkelingen en de effecten van beleid op bevolkingsgroepen. Daarvoor staan hen verschillende methoden ter beschikking. Gemeenten kunnen zelf berekeningen maken met de hun beschikbare gegevens maar dit is een ingewikkelde en tijdrovende exercitie. Om effecten goed te kunnen doorrekenen is kennis nodig van zowel landelijke als lokale regelingen en vergaand inzicht in de inkomenssituatie van huishoudens. Vaak ontbreekt dit op gemeentelijk niveau. Diverse instellingen en onderzoeksbureaus hebben daarom instrumenten ontwikkeld die sociaaleconomische effecten doorrekenen ten behoeve van beleidsvorming. Elk brengt op eigen wijze ontwikkelingen rondom werk, inkomen en koopkracht voor huishoudens in beeld. Deze paragraaf beschrijft vier van deze instrumenten zodat gemeenten die een effectmeting willen laten uitvoeren, een beredeneerde keuze kunnen maken.

De vier instrumenten die beschikbaar zijn voor de steden om de effecten van stapeling in kaart te brengen zijn het betreft het microsimulatiemodel MIMOSI van het Centraal Planbureau, het rekenprogramma LOKOSIM van het Centrum voor Onderzoek en Economie van de Lagere Overheden (COELO) om de koopkrachtveranderingen door te rekenen van het gemeentelijke armoedebeleid, de minima effectrapportage MER van het NIBUD en Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

MIMOSI (Centraal Planbureau)

Doel instrument

MIMOSI is een model dat mutaties in het reëel beschikbaar inkomen van huishoudens onder invloed van beleidsveranderingen doorrekent. Het CPB maakt sinds de zomer van 2007 bij

ramingen en analyses op de samenhangende terreinen van koopkracht, loonkosten, sociale zekerheid en loon- en inkomstenheffing gebruik van dit microsimulatiesysteem. Het instrument integreert de drie afzonderlijke modellen op dit gebied. Omdat MIMOSI gebaseerd is op een representatief steekproef laat het de volledige diversiteit van effecten onder de bevolking zien. Zo ontstaat een meer genuanceerd beeld van hoe maatregelen van de overheid in de portemonnee van de burger doorwerken dan bij enkel fictieve standaardplaatjes, bijv. gezin met kinderen of 65-plusser.

MIMOSI is niet bedoeld voor het bepalen van gedragsreacties, oftewel de verdere gevolgen van wijzigingen in inkomen onder huishoudens. Deze kunnen wel in samenhang met andere instrumenten van het CPB, zoals het macro-economische model SAFFIER of het arbeidsaanbodmodel MIMIC, worden berekend.

Kenmerken

MIMOSI bestaat uit kent negen inhoudelijke bewerkingsmodellen die tezamen een raming vormen. Als input voor het systeem worden economische vooruitzichten, nieuw of bestaand beleid en feitelijke ontwikkelingen gebruikt. Deze gegevens zijn voor een belangrijk deel afkomstig van het CPB zelf, maar ook ministeries, de belastingdienst en uitkeringsinstanties leveren informatie aan. Het nominaal beschikbaar inkomen van individuen en hun huishoudens vormt de basis voor de berekening van de koopkrachtontwikkeling. De uitkomst van MIMOSA is een puntenwolk waarin de financiële gevolgen van elk van deze basisgegevens zijn afgezet tegen het inkomen van individuele huishoudens. Omdat het systeem gebaseerd is op 85.000 huishoudens levert een berekening 85.000 individuele koopkrachtveranderingen op.

Om tot een raming te komen, past MIMOSI een model van het 'bruto-nettotraject' toe op inkomensgegevens van individuele personen. Concreet betekent dit dat op basis van collectieve regelingen (o.a. sociale zekerheid, loon- en inkomstenbelastingen, pensioenpremies en toeslagen) bedragen bij het bruto inkomen worden opgeteld en ervan afgetrokken zodat uiteindelijk iemands nominaal beschikbaar inkomen resteert. Daarbij wordt naast loon en uitkering, ook met allerlei andere inkomensbronnen (zoals inkomen uit eigen huis en ander vermogen, winst uit eigen onderneming en alimentatie) rekening gehouden. MIMOSI berekent tevens de loon- en uitkeringskosten door bij het bruto loon of uitkering alle verplichte sociale lasten op te tellen die werkgevers en uitkeringsinstanties afdragen.

Op geaggregeerd niveau, de over alle individuen opgetelde ontvangen uitkeringen en toeslagen, en betaalde premies en belastingen, worden de gegevens gebruikt voor raming van de macro-economische uitkomsten van de sociale zekerheid en loon- en inkomstenheffing. MIMOSI berekent de uitkomsten voor de sociale zekerheid en de koopkracht echter ceteris paribus. Dit wil zeggen dat eventuele veranderingen in inkomen onder de wijzigingen in de koopkracht van huishoudens niet meegenomen worden.

Welke variabelen worden meegenomen

Voor microsimulatie zijn gegevens nodig over reële individuele personen. Voor MIMOSI wordt gebruik gemaakt van het inkomenspanelonderzoek (IPO) van het CBS uit 2002. Het IPO bevat een steekproef van 85.000 kernpersonen en al hun huishoudensleden, tezamen ruim 240.000 personen. Dit bestand is representatief voor 85 procent van alle huishoudens in Nederland. Door weging ontstaat uiteindelijk een beeld van de gehele Nederlandse bevolking.

De basisgegevens van IPO zijn afkomstig uit diverse administraties zoals het GBA en de belastingdienst. Op basis hiervan bevat MIMOSI voor één jaar ongeveer honderd variabelen voor elk van de personen in het bestand. Dit zijn o.a. individuele data over ontvangen loon, uitkeringen en toeslagen en betaalde belastingen en premies. Daarnaast zijn achtergrondkenmerken van

personen opgenomen, zoals geslacht, leeftijd, huishoudenssamenstelling en eigendomssituatie van de woning. Deze zijn mede van belang om het recht op sociale zekerheidsregelingen en fiscale instrumenten te berekenen. Tenslotte bevat IPO enkele specifiek afgeleide variabelen die de sociaaleconomische situatie van het huishouden beschrijven, zoals laag inkomen, uitkeringsafhankelijkheid, tweeverdiener of langdurige minima.

De gegevens van het IPO zijn verder aangevuld met informatie over het gewerkte aantal dagen per jaar en uren per week, oftewel de deeltijdfactor. Ook is informatie toegevoegd over het woon-werkverkeer, huur en vermogen. Om identificatie van individuele personen te voorkomen zijn gegevens over woonplaats en adres verwijderd. Momenteel wordt MIMOSI geactualiseerd met gegevens uit het IPO van 2007.

In sommige gevallen worden de ramingen in MIMOSI in plaats van met de individuele huishoudens uit het steekproefbestand met zogenaamde standaardhuishoudens gemaakt. Dit zijn gestileerde huishoudens die op basis van enkele kenmerken symbool staan voor een bepaald type. Omdat het een versimpeling betreft zijn de uitkomsten minder genuanceerd dan wanneer het volledige bestand wordt gebruikt. Juist door het ontbreken van de complexiteit maakt het werken met standaardhuishoudens zijn koopkrachtontwikkelingen echter eenvoudiger te duiden. Daarom worden ze in de communicatie van de uitkomsten van MIMOSA naar departementen, politiek en pers nog vaak gebruikt.

Gebruik

Het CPB maakt vier keer per jaar een nieuwe korte-termijn raming van het economisch beeld en de overheidsfinanciën. Het gaat daarbij om macro-economische verkenningen. MIMOSI is een van de specialistische modellen die hiervoor gebruikt worden en hoewel het dus een microsimulatiesysteem is, bevinden de uitkomsten zich op macroniveau. Deze resultaten worden in de eerste plaats gebruikt door onderzoekers van het CPB. Daarnaast zijn de ministeries van Financiën en SZW een belangrijke afnemer. Tot slot komt een versimpelde versie beschikbaar voor een breder publiek. Omdat het werken met het model en de achterliggende gegevens zeer specialistisch werk is, kan MIMOSI niet door externen worden gehanteerd. Eventueel kunnen ministeries en de landelijke politiek het verzoek indienen voor het maken van bepaalde ramingen, maar het CPB is er vrij in deze opdrachten in te vullen. Gemeenten moeten, ook in de vorm van de G32, altijd toestemming van het ministerie van BZK vragen. Bovendien zijn de mogelijkheden MIMOSI aan te passen naar doelgroepen en lokale situaties beperkt. Selectie naar plaats en toevoeging van lokale regelingen en instrumenten zijn niet mogelijk. Het model berekent de algemene koopkrachtverandering van de gehele Nederlandse bevolking op basis van rijksbeleid. MIMOSI is kortom vooral nuttig om de kans voor op het optreden van stapelingseffecten door kabinetsplannen te analyseren.

LOKOSIM (COELO)

Doel instrument

LOKOSIM is een rekenprogramma ontwikkeld door het Centrum voor Onderzoek en Economie van de Lage Overheden van de Rijksuniversiteit (COELO) dat Lokale Koopkrachtveranderingen SIMuleert. Het model brengt inkomensverlies door de samenloop van landelijke en gemeentelijke regelingen in kaart. LOKOSIM is een maatwerkinstrument waarmee gemeenten op basis van hun eigen gegevens zelf mee aan de slag kunnen. De resultaten bestaan uit figuren en tabellen die in nota's, rapportages en andere beleidsdocumenten gebruikt kunnen worden. LOKOSIM dient ter ondersteuning van gemeentelijke beleidsvorming en beleidsevaluatie op het gebied van inkomensondersteuning en armoedebestrijding.

Kenmerken

Met LOKOSIM kan voor diverse huishoudtypen en voor elk inkomensniveau het netto inkomen, de bedragen waarop aanspraak bestaat uit hoofde van inkomensondersteunende regelingen en de resulterende koopkracht berekend worden. Naast de landelijke regelingen worden ook de lokaal geldende regelingen in het programma opgenomen. Zo ontstaat een divers en breed beeld van ontwikkeling in de koopkracht en de armoedeval.

LOKOSIM bestaat uit twee onderdelen. Het eerste deel beschrijft bestaande landelijke regelingen zoals het bruto-netto traject en huurtoeslag. Dit is een vast onderdeel van het programma hetgeen COELO zelf actueel houdt. Het tweede deel beschrijft de lokale regelingen. Dit stuk maakt COELO naar opdracht voor elke gemeente op maat.

LOKOSIM is flexibel opgesteld. Gebruikers kunnen in zowel in het landelijke als lokale deel van het programma zelf fictief uitkeringsbedragen, drempelwaardes en inkomensniveaus aanpassen. Zo kan men bijvoorbeeld een ander huurbedrag kiezen of de hoogte van het kindgebonden budget wijzigen.

Door deze kenmerken kan het effect van een wijziging van een minimaregeling direct zichtbaar gemaakt kan worden. LOKOSIM meet echter uitsluitend de inkomenseffecten en niet de daadwerkelijke bestedingseffecten, oftewel de uitgaven kant. Bovendien kunnen de uitkomsten niet vergeleken worden met landelijke cijfers of die van andere gemeenten.

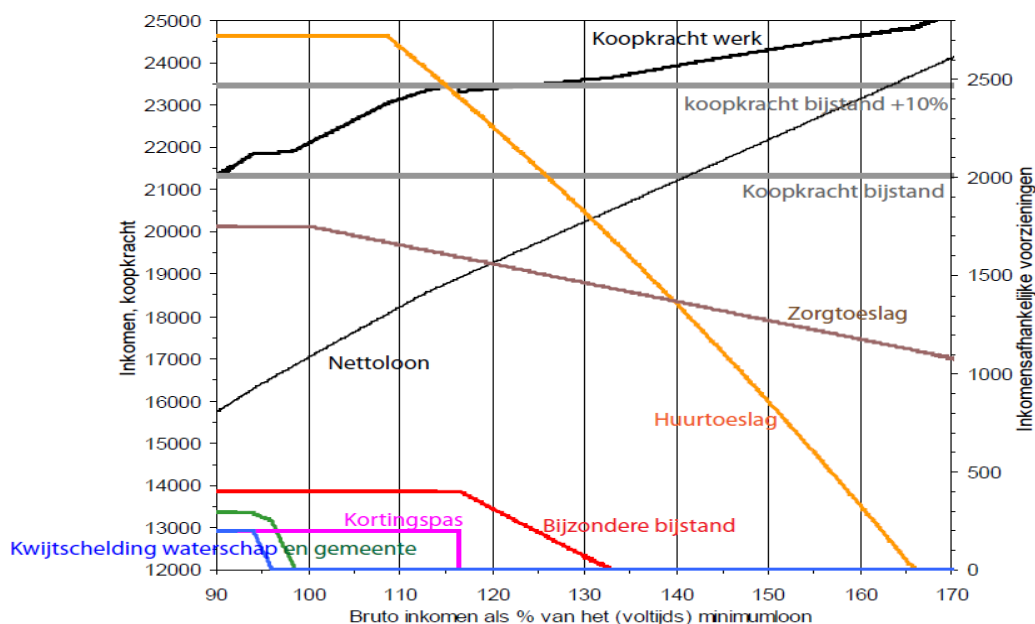
Welke variabelen meegenomen

LOKOSIM bevat diverse huishoudentypen, gelijk de standaardhuishoudens van het CPB, en inkomensniveaus van bijstand tot modaal. Voor elk van deze 'cases' is het netto inkomen beschikbaar evenals de bedragen waarop aanspraak bestaat uit hoofde van inkomensondersteunende regelingen en de resulterende koopkracht. Om ontwikkelingen door de tijd te volgen wordt zowel het lopende halfjaar als het voorafgaande halfjaar weergegeven.

Figuur 5.1 is een voorbeeld uit LOKOSIM. Het illustreert de armoedeval voor een paar zonder kinderen in een fictieve gemeente in de eerste helft van 2011. Om armoedeval te markeren zijn twee horizontale grijze lijnen getekend. De onderste lijn representeert de koopkracht die hoort bij een minimumuitkering; de bovenste lijn geeft een 10 procent hogere koopkracht aan. Het uitgangspunt is dat een baan die minder dan 10 procent extra koopkracht oplevert voor een uitkeringsontvanger financieel weinig interessant is als ze niet gecompenseerd worden voor de kosten (reiskosten, kleding, inleveren van vrije tijd). Aanvaarden van werk is dus pas financieel aantrekkelijk als de koopkracht de bovenste horizontale grijze lijn ten minste evenaart.

Een paar zonder kinderen ontvangt een minimumuitkering die bruto gelijk is aan 90 procent van het minimumloon. Dat inkomensniveau staat op de horizontale as van figuur 1 helemaal links. Bij werkaanvaarding stijgt het bruto inkomen en ook de koopkracht. De dikke zwarte lijn bovenin de figuur toont de totale koopkracht bij steeds hogere niveaus van het brutoloon. De totale koopkracht is gelijk aan het saldo van het meestijgende nettoloon (de diagonale zwarte lijn) en de dalende aanspraak op zorgtoeslag, huurtoeslag, bijzondere bijstand, kwijschelding, enzovoort; dit zijn de gekleurde aflopende lijnen. De schaal van de inkomensafhankelijke regelingen (gekleurde lijnen) staat op de rechteras van de figuur; de schaal van inkomen en koopkracht (grijze en zwarte lijnen) staat op de linker as.

Figuur 4.1 – Armoedeval paar zonder kinderen, 2011

Gebruik

LOKOSIM werkt in Excel en is beschikbaar op CD-ROM. Doordat het is een laagdrempelig computerprogramma is, volstaat elementaire Windows-kennis voor gebruik. De eerste stap is het op maat maken van het tweede deel van het programma door toevoeging van lokale regelingen. Elk halfjaar volgt vervolgens een update met nieuwe bedragen en regelingen zodat de gegevens altijd actueel blijven. Medewerkers van gemeenten kunnen zodoende in principe zelf en op elk moment koopkracht-berekeningen uitvoeren. Een abonnement op deze dienst kost 9000 euro per jaar. COELO kan daarnaast desgewenst op basis van de figuren en tabellen uit LOKOSIM een rapportage maken met nadere analyse en conclusies. Hiervoor wordt een uurtarief in rekening gebracht en de rapportages hebben, naar gelang de wensen, een levertijd van enkele weken. Zo is in opdracht van diverse gemeentes onderzoek gedaan naar het lokaal armoedebeleid. Voor Amsterdam bestudeerde COELO de koopkrachtontwikkeling van verschillende kwetsbare groepen (ouderen, gehandicapten en chronisch zieken). Ook de gemeentes Heerlen, Alphen aan den Rijn, Soest, Vlaardingen, Groningen en Delfzijl hebben gebruik gemaakt van deze service.

Minima Effectrapportage (NIBUD)

Doel instrument

Een Minima-Effectrapportage (MER) van het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) brengt de gevolgen van bezuinigingen op het huishoudbudget van huishoudens met de laagste inkomens in beeld. Doel van het instrument is inzicht te geven in de koopkracht van groepen met een laag inkomen in een gemeente en in de effecten van landelijke en lokale maatregelen daarop. Gemeentelijke overheden kunnen zodoende op gedetailleerde wijze hun minimale beleid toetsen. Met een MER brengt het Nibud niet alleen een eventuele armoedeval in kaart, maar geeft het ook advies over het armoedebeleid in een gemeente.

Kenmerken

In een MER worden begrotingen opgesteld voor diverse huishoudtypen met een minimuminkomen. In de eerste plaats gebeurt dit op basis van landelijke en gemeentelijke inkomensondersteunende regelingen. Daarnaast worden allerhande lokale uitgavenposten in de berekeningen meegenomen,

zoals de tarieven voor afvalstoffenheffing, internetabonnement, bibliotheekkosten en de gemiddelde prijzen van de lokale sportverenigingen. Zo ontstaat een duidelijk beeld van de bestedingsruimte (en daarmee de koopkracht) van de armste groepen in de gemeente, en het effect van landelijke en gemeentelijke maatregelen daarop.

Wanneer een gemeente van plan is te bezuinigen op inkomensondersteunende voorzieningen, kan dit in de MER worden meegenomen. Zo kan de bestedingsruimte van minima vóór en na de bezuinigingen worden vergeleken. Hiermee wordt inzichtelijk hoe bezuinigingen verschillende huishoudtypen treffen en wat dit betekent voor hun maandbegroting. Deze resultaten kunnen worden gebruikt bij de onderbouwing van raadsvoorstellen.

In tegenstelling tot de instrumenten van het CPB en COELO kijkt het NIBUD niet alleen naar het besteedbaar inkomen, maar ook naar kosten op basis van de zogenaamde pakketmethode. Deze methode gaat uit van bepaalde uitgaven die onvermijdbaar of noodzakelijk zijn en de keuzevrijheid van een huishouden beperken. Het basispakket omvat de noodzakelijke uitgaven die min of meer sociaal bepaald zijn, zoals woonlasten, primaire levensbehoeften en kleding. Daarnaast zijn er vrije bestedingen in een 'restpakket'.

De begrotingen worden bovendien zoveel mogelijk toegespitst op de lokale situatie. Zo wordt onder meer uitgegaan van de veel voorkomende huren in de gemeente, van de tarieven van gemeentelijke heffingen en van lokale energietarieven. Ook de kwijtschelding voor gemeentelijke heffingen en heffingen van het waterschap worden in het basispakket verwerkt.

Om de financiële situatie van minima verder inzichtelijk te maken, vult het NIBUD behalve het basispakket, ook het restpakket nader in. Een bedrag onderaan de begroting zegt namelijk nog niks over de uitgavenposten die hiermee gedekt kunnen worden. Door verschillende keuzes door te rekenen voor diverse huishoudentypen, komt de realiteit beter in beeld. Zo wordt bijvoorbeeld duidelijk dat een maatregel als het verlenen van korting op de contributie van een sport- of hobbyclub een groter effect heeft op een huishouden met kinderen dan op een alleenstaande.

Naast het doorrekenen van de gemeentelijke begrotingen worden de resultaten vergeleken met het landelijk gemiddelde. Eventueel kan een benchmark met andere steden worden opgenomen. Een MER wordt doorgaans afgesloten met conclusies en aanbevelingen voor het armoedebeleid in de desbetreffende gemeente.

Welke variabelen meegenomen

Een MER kent drie kerngegevens, te weten huishoudtypen, inkomensniveaus en huren. Gemeenten kunnen daarbij aangeven zelf aangeven welke variabelen ze in de analyse willen opnemen. Daarbij wordt gewerkt met een brede reeks aan standaard huishoudtypen op basis van gezinssituatie, leeftijd van de kostwinnaar en leeftijd van de eventuele kinderen. In een standaardrapportage worden de volgende huishoudentypen onderscheiden:

- Alleenstaande onder de 65 jaar,
- Alleenstaande van 65 jaar of ouder,
- Eenoudergezin met jonge kinderen,
- Eenoudergezin met oudere kinderen,
- Echtpaar met jonge kinderen,
- Echtpaar met oudere kinderen,
- Echtpaar zonder kinderen onder de 65 jaar,
- Echtpaar zonder kinderen van 65 jaar of ouder.

Daarnaast kan bij de 65-plussers de zorgvraag, niet, licht of zwaar, worden meegenomen.

Inkomens worden onderscheiden naar een bepaald percentage van het netto minimuminkomen.

Standaard kijkt een MER naar bijstandsniveau en 110% en 120% daarboven. Van huren worden ten slotte twee standaardbedragen opgenomen.

Gebruik

Een MER is altijd maatwerk en er zijn dan ook geen standaardtarieven. Op basis van de wensen en planning van een gemeente stelt het NIBUD een offerte op. Om de rapportage te kunnen maken dient de opdrachtgever een reeks van gegevens aan te leveren. Hiervoor heeft het Nibud een vragenlijst ontwikkeld. Na ontvangst van de bevestiging van de offerte en alle benodigde gegevens van de gemeente, start het NIBUD met het onderzoek. Na uiterlijk zes weken, ontvangt de gemeente een conceptrapportage. Hierna volgt een leesperiode van twee weken (of anders indien dat is afgesproken). Nadat het Nibud de reactie van de gemeente heeft ontvangen is uiterlijk twee weken later een definitieve rapportage gereed.

Het NIBUD biedt de mogelijkheid om de methode en de resultaten van de MER te presenteren aan bijvoorbeeld de gemeenteraad, de raadscommissie of een cliëntenraad. De analyse kan desgewenst herhaald worden nadat het beleid is aangepast om verwachte effecten te toetsen.

De afgelopen tien jaar hebben talloze gemeenten de effecten van hun minimeleid door het NIBUD laten doorrekenen. Op internet zijn talloze verwijzingen naar deze rapportages te vinden. Daarnaast wordt het instrument ingeschakeld door sociale diensten en regionale samenwerkingsverbanden. Over het algemeen zijn opdrachtgevers zeer tevreden over de berekeningen en analyses.

Het Nibud maakte reeds een MER voor: gemeente Amersfoort, gemeente Boxtel, gemeente Brunssum, gemeente Bussum, gemeente De Bilt, gemeente Delftzijl, gemeente Den Helder, gemeente Dronten, gemeente Etten-Leur, gemeente Gouda, gemeente Hellevoetsluis, gemeente 's-Hertogenbosch, gemeente Hogeveen, gemeente Leiden, gemeente Leidschendam-Voorburg, gemeente Leusden, gemeente Lochem, gemeente Maastricht, Sociale Dienst Hoeksche Waard, gemeente Rheden, gemeente Tiel, Regio Hof van Twente, gemeente Sittard Geleen, gemeente Steenbergen, gemeente Utrecht, gemeente Venlo, gemeente Vlissingen, gemeente Waalwijk, gemeente Wijk-bij-Duursteden, gemeente Zeist, gemeente Zevenaar en gemeente Zwijndrecht.

SOCIAAL STATISTISCH BESTAND (CBS)

Doel instrument

Het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) bestaat uit een aantal onderling gekoppelde registers, waarin demografische, sociaal-culturele en sociaaleconomische gegevens zijn opgenomen. Het SSB is niet één fysiek bestand al doet de naam dat wel vermoeden. Dat is ook niet mogelijk, omdat er verschillende eenheden worden onderscheiden (banen, uitkeringen, personen, woningen)¹⁹. Hiermee kan een samenhangende, consistente beschrijving van een aantal aspecten van de Nederlandse bevolking worden gemaakt. Een meerwaarde van het SSB is het bestaat uit verschillende jaargangen, zodat de arbeidsmarktpositie, de sociale zekerheidspositie en de demografische situatie van een persoon longitudinaal gevolgd kan worden. Het SSB leent zich daarom goed voor duur- en stroomanalyses. Omdat in principe alle personen in Nederland individueel zijn opgenomen - en er dus niet gewerkt wordt met steekproeven of standaard huishoudenstypen - kunnen op basis van het SSB tevens de dynamiek van kleine groepen of regio's bestudeerd worden. Het SSB is bedoeld om statistische overzichten over belangrijke ontwikkelingen in de samenleving op te stellen. Het is gebaseerd op feitelijke gegevens en niet geschikt om simulaties mee uit te voeren, zoals de hiervoor besproken instrumenten.

---

¹⁹ <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/informatie/onderzoekers/ssb/ssb-info-medio-07.htm>

Kenmerken

Het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) is niet een daadwerkelijk fysiek bestand, maar een methode om verschillende registers onderling te koppelen en consistent te maken. Daarbij worden verschillende eenheden onderscheiden (banen, uitkeringen, personen, woningen). Uit de gekoppelde registers wordt per eenheid een bestand gemaakt: zoals een bestand met bijstandsgerechtigden, een bestand met werklozen, een banenbestand van werknemers in Nederland, een bestand met woningen en een personenbestand waarin demografische informatie is opgenomen. Dit worden eindbestanden genoemd die vervolgens aan elkaar gekoppeld worden. Zo ontstaat thema-overstijgende, integrale en gedetailleerde informatie over de Nederlandse bevolking op individueel niveau. Omdat de gegevens in het SSB individuele en gevoelige informatie bevat, wordt deze niet zonder meer ter beschikking gesteld. Gebruikers kunnen tegen betaling het SSB "on site" op het CBS of via "remote access" analyseren. Ook is het mogelijk om gespecificeerde tabellen tegen betaling op te vragen.

De input voor het SSB bestaat uit meer dan veertig administratieve registers met demografische en sociaaleconomische brongegevens. Dit betreft onder andere de Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA), het UWV en andere uitkeringsinstanties, de belastingdienst, de Informatie Beheergroep, verzekeraars, de politie en instellingen in de gezondheidszorg. Tevens worden gegevens uit enquêtes van het CBS zelf meegenomen, zoals tot 2005 de bedrijfsenquête Enquête Werkgelegenheid. De demografische gegevens van het SSB komen voornamelijk uit de "Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens" (GBA). Daarnaast is veel informatie over werknemers opgenomen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de gegevens uit de Verzekerdendadministratie van de UWV, de loonbelastinggegevens van de Belastingdienst, de bedrijfsenquête Enquête Werkgelegenheid en Lonen en voor de recentere jaargangen ook de Polisadministratie van het UWV. Van de mensen die een uitkering ontvangen is veel informatie beschikbaar van de UWV en de Belastingdienst.

Een aantal voor dit onderzoek relevante gegevens van de in het SSB opgenomen registers is weergegeven in de onderstaande tabel.

Tabel 4.1 – Voor het onderzoek relevante gegevens die opgenomen zijn in het SSB

Bron	Afkomstig van	Variabelen
Gemeentelijke basisadministratie	Gemeenten	Geslacht, geboortedatum, adres, burgerlijke staat, nationaliteit, geboorteland, gezinsrelaties, huishoudens
Administratie algemene bijstandswet (ABW/WWB)	Gemeenten	Soort uitkering, leefvorm, aanvang en einde, bedragen
Administratie arbeidsongeschiktheidswetten (AO)	UWV	Soort uitkering, mate en aard van arbeidsongeschiktheid, aanvang en einde, reden beëindiging, WSW-indicatie, bedragen
Aangiftegegevens Inkomstenbelasting	Belastingdienst	Al dan niet werkzaam als zelfstandige, winstbedrag, loon of uitkering uit buitenland, loon uit overige arbeid, bedrag werkgeversbijdrage kinderopvang

Het SSB bevat gegevens over alle personen die in Nederland wonen en personen die niet in Nederland wonen, maar in Nederland werken of een uitkering dan wel pensioen vanuit Nederland ontvangen. Op basis van het burgerservicenummer of informatie over leeftijd, geslacht en huisadres worden de verschillende databestanden aan elkaar gekoppeld. Vanwege de privacy worden deze direct identificerende kenmerken bij koppeling vervangen door een intern persoonsidentificatienummer, het betekenisloze RIN-nummer.

Aangezien de gegevens op persoonsniveau in het SSB beschikbaar zijn en registers onderling gekoppeld zijn, is het mogelijk om middels een analyse van het SSB-bestand de overlap tussen

regelingen te bepalen. Dit is uiteraard slechts mogelijk voor zover informatie over relevante regelingen in het SSB beschikbaar is. Doordat adresgegevens bekend zijn, is het niet alleen mogelijk de analyse op landelijk niveau uit te voeren, maar kunnen de uitkomsten ook naar gemeente worden uitgesplitst.

Sinds 1999 wordt het SSB jaarlijks bijgewerkt. De data bevatten gegevens op het niveau van banen, uitkeringen, personen, huishoudens en bedrijven per kalenderjaar. Hierdoor heeft het bestand een panel-karakter en kan de ontwikkeling van mensen over de tijd worden gevolgd. Deze longitudinale gegevens lopen echter altijd achter omdat pas 18 maanden na afloop van het verslagjaar wordt gepubliceerd. Het koppelen en consistent maken van bestanden neemt namelijk enige tijd in beslag. Het CBS publiceert daarom enkele basisvariabelen waarmee snel een actueel overzicht van de Nederlandse bevolking verkregen kan worden zonder bewerking met een voorlopige status.

Het SSB is nog volop in ontwikkeling. Momenteel bevat het gegevens over vrijwel de gehele Nederlandse beroepsbevolking. Voor zelfstandigen en freelancers zijn nog grote 'gaten', maar het CBS werkt aan aanvullende bestanden over deze groepen, zodat over enige tijd ook deze informatie kan worden toegevoegd.

Welke variabelen meegenomen

Het SSB bevat uitgebreide en samenhangende informatie over een breed scala aan sociale kenmerken van onze samenleving: demografische (leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, huishoudenssamenstelling, etniciteit etc.) en sociaaleconomische (m.n. arbeidsmarkt, inkomen en sociale zekerheid) informatie, en daarnaast informatie op specifiekere terreinen zoals onderwijs, criminaliteit, zorg, regio's en wonen. Zo hebben de data betrekking op onder andere banen, uitkeringen, zelfstandigen, processen-verbaal, opleidingen en woningen. De gegevens zijn doorgaans in eerst instantie verzameld vanwege bepaalde administratieve doelen. Het CBS voert hier echter een bewerking op uit zodat de gegevens geschikt zijn voor onderzoek. Bovendien worden door koppeling met eigen enquêtes van het CBS bepaalde deelpopulaties ontsloten. Door de gedetailleerdheid en omvang van de informatie kan met behulp het SSB de groep sociaal-zwakke huishoudens onder de bevolking in beeld gebracht worden. Het is mogelijk te kijken naar de verspreiding over Nederland van bijvoorbeeld Wajong'ers of bijstandsmoeders. Met enige bewerking zou het gebruik van inkomensregelingen onder bevolkingsgroepen geanalyseerd kunnen worden. Het SSB onderscheidt geen standaard huishoudenstypen, maar door koppeling van de bestanden zijn deze wel samen te stellen. Zo kan vastgesteld worden hoeveel mensen in Nederland getroffen zouden worden door landelijke bezuinigingen. Het exacte inkomenseffect kan echter niet worden bepaald omdat het SSB niet over volledige inkomensgegevens per huishouden of hoofd van de bevolking beschikt.

Een overzicht van de voor het onderzoek relevante wetten/regelingen en de beschikbaarheid van microdata op persoonsniveau over deze wetten/regelingen is opgenomen in onderstaande tabel.

Tabel 4.2 – Overzicht van relevante wetten/regelingen beschikbaar in het SSB

Wet / Regeling	Beschikbaar via SSB
AWBZ / WMO	Nee
WWB / WIJ	Ja. WWB-gegevens in Administratie algemene bijstandswet (ABW/WWB), data van gemeente bevatten wellicht ook gegevens over wet WIJ voor de SSB data vanaf 2009. Dit is niet op te maken uit de informatie over het SSB die momenteel op de website van het CBS beschikbaar is.
Wet Wajong	Ja. Wajong-indicatie beschikbaar via bron ' Administratie arbeidsongeschiktheidswetten (AO)', UWV
WSW	Ja. WSW-indicatie beschikbaar, bron: 'Administratie arbeidsongeschiktheidswetten (AO)', UWV
WWNV	Nee, wet nog niet van kracht
Jeugdzorg	Nee
Kinderopvang	Ja. Informatie beschikbaar via bron 'Aangiftegegevens Inkomstenbelasting', Belastingdienst. Via variabele 'Bedrag werkgeversbijdrage kinderopvang' uit bestand 'Loonaangiften'

Huursubsidie- en zorgtoeslaggegevens zijn eveneens beschikbaar via het SSB.

Gebruik

De gegevens van het SSB dienen als bron- of hulpvariabele bij het vervaardigen van een verscheidenheid aan publicaties. Vanwege de gevoelige informatie op individueel niveau is het SSB in zijn geheel echter niet zomaar toegankelijk. Een deel van de data is voor iedereen en kosteloos beschikbaar via de online databank StatLine. De structuur van StatLine bestaat uit tabellen die naar thema geordend zijn. Uit deze tabellen kan de gebruiker selecties samenstellen, op het beeldscherm presenteren, afdrukken en downloaden in diverse formaten. Iedere tabel is voorzien van een toelichting.

Het is ook mogelijk in beperkte mate onderzoek op maat te laten uitvoeren door het CBS, waarbij verschillende registraties en andere gegevensverzamelingen kunnen worden gebruikt. Zo kan het CBS op verzoek tabellen samenstellen met bijvoorbeeld een iets andere indeling dan op StatLine weergegeven. Daarnaast kan het CBS informatie uit het SSB beschikbaar stellen aan externe onderzoekers, zoals gemeentelijke diensten of zelfstandige onderzoeksbureaus. Zij ontvangen dan een uitgewerkt analysebestand waarin de gewenste componenten zijn samengebracht of specifieke statistieken. Dit gebeurt op basis van een vast uurtarief.

Tenslotte bestaat de mogelijkheid voor medewerkers van universiteiten, planbureaus en gecertificeerde onderzoeksbureaus om de beschikbare gegevens in het SSB zelf te analyseren, eventueel in combinatie met eigen onderzoeksgegevens. Hieraan zijn echter strenge voorwaarden en aanzienlijke kosten verbonden. Zo kunnen de bestanden niet worden gedownload en controleert het CBS of statistische analyses niet te herleiden zijn tot directe personen of bedrijven. Op de CBS-vestigingen in Den Haag en in Heerlen zijn speciaal ingerichte on-site werkruimten voor deze dienst beschikbaar. De huur van een dergelijke werkplek kost 50 euro per dagdeel waarnaast nog kosten voor administratie, configuratie, outputcontrole en gebruik van specialistische software gerekend worden. Via remote access kunnen onderzoekers ook vanaf de eigen werkplek toegang te krijgen tot de CBS-server. Installatie kost eenmalig 490 euro waarna per maand 525 euro abonnementskosten worden geheven. De ruimte voor zowel on-site als remote acces is zeer beperkt en voor het starten van nieuwe projecten bestaat inmiddels een wachtlijst van een aantal maanden.

5.5 Monitoring

Het ligt niet voor de hand dat gemeenten met integrale bestandskoppelingen een volledig inzicht kunnen krijgen in de effecten van stapeling voor hun burgers en hun huishoudens. Wel is het raadzaam om de eigen bestanden te koppelen en om snel inzicht te krijgen in het aantal huishoudens dat in belangrijke mate geconfronteerd gaat worden met stapelingseffecten en dat de daaruit voortvloeiende problemen mogelijk niet op eigen kracht kan oplossen. Deze groep zal vroeg of laat een probleem voor de gemeente gaan vormen.

Door middel van monitoring kunnen de steden zicht proberen te krijgen op het optreden van grote problemen bij hun burgers en de verschillende typen huishoudens.

Het Sociaal Cultureel Planbureau brengt – in samenwerking met TNO, UWV en CBS - halverwege volgend jaar een nieuwe monitor 'Beperkt aan het Werk' uit. De steden kunnen er bij het SCP op aandringen dat in voldoende mate aandacht besteed gaat worden aan de situatie in de steden en dat ook op stadsniveau of voor groepen steden (G4, G32) gerapporteerd gaat worden.

De steden kunnen ook met behulp van hun eigen stadsenquêtes en burgerpanels de vinger aan de pols houden en de komende maanden alert zijn op het optreden van stapelingseffecten en de daaruit voortvloeiende positieve en negatieve gedragseffecten.

Een bijzonder initiatief is het early warning systeem dat de gemeente Almere in samenspraak met de rijksoverheid aan het ontwikkelen is. De ontwikkeling van dit systeem komt voort uit het Integraal Afsprakenkader voor de schaa sprong Almere. Het doel is om vroegtijdig problemen van huishoudens te signaleren zodat maatregelen genomen kunnen worden om grootstedelijke problemen voor te kunnen zijn. Het early warning systeem moet een monitorsysteem worden waarin (traditionele) indicatoren, zoals inkomen, opleiding en werkloosheid, worden gekoppeld aan (meet)gegevens uit de 'haarvaten' van wijken, zoals bijvoorbeeld huurachterstanden, zorgconsumptie en schuldenposities. Het signaleringssysteem is erop gericht om te voorkomen dat problemen van individuele huishoudens, woning, portiek buurtverstijgende gevolgen krijgen.²⁰ De overige G32-steden kunnen onderzoeken of zij kunnen profiteren van de ontwikkeling van het early warning systeem in Almere.

---

²⁰ KEI, Verslag KEI-inspiratielab Early Warning Almere, V86, Rotterdam, 7 juni 2011.

6 Literatuurlijst

- Astri en Meccano (2011), *Multiproblematiek bij cliënten, Verslag van een verkenning naar (arbeids)participatie.*
- BMC (2011), *Eén regeling voor de onderkant van de arbeidsmarkt. Meedoen naar vermogen, belonen van inzet, uitwerking van effecten* (onderzoek t.b.v. Divosa)
- Buitenhek (2010), *Inkomenseffecten bezuinigingen kinderopvang 2011, 2012.*
- CBS Statline (2009), *AWBZ zorg met verblijf (cijfers 2009).*
- CBS Statline (2009), *AWBZ zorg zonder verblijf (cijfers 2009).*
- CBS Statline (2011), *Bevolking per regio op 1 januari 2011 (cijfers januari 2011).*
- CBS Statline (2010), *Uitkeringen op grond van de WWB per gemeente (cijfers december 2010).*
- CBS Statline (2010), *Totale WWB & WIJ uitkeringen (cijfers december 2010).*
- Gemeente Almelo (2011), *Stapelings effecten bezuinigingen sociaal domein.*
- Gemeente Amsterdam (2011), *Cumulatieve effecten van bezuinigingen voor jeugdigen in de gemeente Amsterdam.*
- Gemeente Amsterdam (2010), *Integrale analyse heroverwegingen sociaal domein.*
- Gemeente Enschede (2010), *Verkenning effecten van invoering huishoudinkomen.*
- Gemeente Helmond (2011), *Maatregelen die gevolgen (kunnen) hebben voor minima.*
- Gemeente Nijmegen (2011), *Uitwerking "Wat betekent dat voor u?"*
- Gemeente Rotterdam (2011), *Cumulerend effect maatregelen Rijk in Jeugdzorg, Zorgverzekering, AWBZ, Participatie, Bijstand en Veiligheid (Montfrans).*
- Jeugdzorg Nederland (2010), *Branche rapportage Jeugdzorg 2010.*
- Ministeries VROM, SZW & VWS (2009), *Micro-effecten van het scheiden van wonen en zorg – Een onderzoek naar de inkomenseffecten voor diverse groepen huishoudens op microniveau van het scheiden van wonen en zorg.*
- Ministerie SZW (2011), *Voorstel tot wijziging Wet Werk en Bijstand en samenvoeging van die wet met de Wet Investeren in Jongeren.*
- Ministerie SZW (2011), *Nader rapport inzake het voorstel van wet tot wijziging van de Wet Werk en Bijstand en samenvoeging van die wet met de Wet Investeren in Jongeren.*

Ministerie SZW, *Hoofdlijnennotitie Wet Werken Naar Vermogen*.

Ministerie SZW, *Samenvatting hoofdlijnennotitie Wet Werken Naar Vermogen*.
Ministerie SZW, *Gemeenteloket (cijfers WSW t/m 30 juni 2010)*.

Ministerie SZW (2011), *Brief Kinderopvangtoeslag vanaf 2012*.

Ministerie van VW&S (2011), *Brief onderzoek naar arbeidsmarktgevolgen van wetswijziging WMO*.

Ministerie VW&S (2011), *Ambtelijke verkenning cumulatieve effecten regeerakkoord*.

MO-groep jeugdzorg (2010), *Brancherapportage Jeugdzorg 2009*.

Nibud (2011), *Voorbeeld Minima-effectrapportage*.

Nibud (2011), *Koopkrachtberekeningen voor huishoudens met extra zorgkosten naar aanleiding van de Miljoenennota 2012*.

Rekenkamercommissie Almelo (2011), *In de val – Een onderzoek naar de armoedeval van Almelse WWB-cliënten*.

Research voor Beleid i.o.v. het Ministerie SZW (2009), *WSW-statistiek 2009 jaarrapport*.

Research voor Beleid (2009), *Wachlijsten voor jeugd-LVG: Aantallen en achtergronden*.

Rijksoverheid, *Vaststelling begroting Jeugd en Gezin voor het jaar 2011 (cijfers 2009)*.

Sociaal en Cultureel Planbureau (2011), *Jeugdzorg in de groeifase – Ontwikkelingen in gebruik en kosten van de Jeugdzorg*.

UWV (2010), *Atlas SV 2010 – Regionale informatie sociale verzekeringen*.

VNG (2011), *Factsheet kengetallen Jeugdzorg*.

VNG (2011), *Factsheet decentralisatie Jeugdzorg*.

VVD, CDA (2010), *Regeerakkoord*

Yperen & Woudenberg (2011), *Werk in uitvoering – Bouwen aan het nieuwe jeugdstelsel*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com

W www.ecorys.nl

Nicias Institute
Laan van N.O. Indië 300
2593 CE Den Haag
Postbus 90750
2509 LT Den Haag

telefoon +31(0)70 344 09 66
fax +31(0)70 344 09 67
email info@nicis.nl

www.nicis.nl

Sound analysis, inspiring ideas